

ס פ ר

גבול מנשה

קובץ קטן מכיל מאמרי רבותינו הראשונים ו"ל אשר באו לידי ובגבולי אשר העתקתים מכ"י ישן נושן באקספרד עם מ"ט והגהות והערות ותיקונים ונלוה אליו שאלות ותשובות בענינים שונים "לבני מנשה" ממני אני הנודד בארץ

מנשה גראסבערג מטרעסטונא

מחבר ס' "חלפי מנשה", "דגל מנשה", "ומטה מנשה" וש"ת "סצט מנשה". וש"ת "ראש מנשה" והכוח על ס' "השאלמה".

פראנקפורט דמיין

בדפוס אליטלך בר' אנרהם סלאבאטצקי

תרנ"ט.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 133.

ספר

גבול מנשה

קובץ קטן מכיל מאמרי רבותינו הראשונים ו"ל אשר באו לידו ובגבולי אשר העתקתים מכ"י ישן נושן באקספרד עם מ"ט והגהות והערות ותיקונים ונלוה אליו שאלות ותשובות בענינים שונים "לבני מנשה" ממני אני הנודד בארץ

מנשה גראסבערג מטרעסטונא

נחצר ס' "אלפי מנשה" "ודגל מנשה" "ומוטה מנשה" וש"ת "שצט מנשה" וש"ת "ראש מנשה" וסגרות על ס' "הססלמה"

פראנקפורט דמיין

בדפוס אלימלך ברי אברהם סלאבאטצקי

תרנ"ט.

מכתב מכבוד ידידי הרב החכם הגדול ר' שו"ח האלברשטאם נ"י

ב"ה ביעליטץ ט' תמוז תרנ"ה

שוכט"ם לידידי הרב וכו' כבוד מו"ה מנשה גראסבערג נ"י

קבלתי יקרתו והנני להשיבו כי כבר דבר על זה הקובץ
כ"י באקספרד החכם נייבויער במכתב עתי אשר יצא לאור
בעיר אמשטרדם בשנת 1877 בשם Letterbode רובו
בלשון הולאנדי וקצת גם בלשון אשכנזי ושם בתחלתו הדפים
גם את התשובה מר' שלמה בר אברהם אל הרמב"ן
המתחלת יודע לאדוני כי האיש אשר יצא מן הכלל וכו'
טאמרים הענינים האחרים אשר העתק כ"ת לא הדפים החכם
נייבויער ולכן יוכל כ"ת להוציאם לאור וגם את התשובה מ"ר
שלמה בר אברהם יוכל כ"ת להדפיס כי קצת מלות לא
הי' יכול הי' נייבויער לקרות היטב ומלבד זה מכתב עתי
הנ"ל לא נודע לרבים ואינו שכיח רק מעט והנני יודו"ש
בלב ונפש

שו"ח האלברשטאם

זאת התשובה השיב הר' שלמה בר אברהם (מהר"ר) אל החכם ר' משה בר נחמן ז"ל.

יודע לאדוני כי האיש אשר ⁽²⁾ יצא מן הכלל אין להפך בוכתו
וללמד עליו זכות במסית ומדיח ⁽³⁾ אם לא בראיה שלימה מפני
שכל הגולה נתחללה ונתכבית על ידו כי לא שמענו כמקרה
הרע הזה ועדין לא נשתקע חילולו מפי הגוים ומאד תמהו
כל ישראל עליו ויהי קללה בפיהם ואין איש שיוכירהו אם
לא יקללהו חוך כזי דבור ומאד נפלאו עליכם כל חכמי עירנו
למה אחם טפקקים בזה אם הוא בעל התשובה בעוד שהשרץ
בידו ועמוד עם הגוים ואוכל עמהם ואע"פ שהיה מתודה
בעמדו לפני היהודים ואוכל ממאכליהם אולי היה עושה לרמותם
למען לא יבוהו והיה מבטיחם על שקר לשוב בארץ הצבי

-
- (1) הוא רבינו שלמה ז"ר אברהם ומונטשפלייר ונקרא גם
כן רבינו שלמה וזן הסר והיה צסוף האלף החמישי והיה הצר הרומז"ן
ורבו של הר"ר יונה ונגרונדי ז"ל ועי' צס' אור החיים ז' 582 מר'
חיים מויכל, ועי' צספר תולדות חכמי ישראל מנחת ק"ש ז' 71.—
(2) עי' צס' הדורות דפוס קארלסרוה ד' כ"ו צ' שהיה לרומז"ן
תלמיד אחד ר' אברהם היה שמו ונעשה לדוקי וכו' חולי חסוזה זו על תלמידו.
(3) עי' רומז"ס ספי"א ו"ה סנהדרין חין טוענין למסית שהאכזריות
על חלו הנועטים העם אחרי ההצל רחמים הוא צעולם שנאמר למען
ישו צ' ומחרון אפו ונתן לך רחמים ע"ש ולריך להצין דצריו.

והוא היה בורח להציל טמונו מפני שממונו חביב עליו מגופו וכגון זה ראוי להשדו מכל רע כי הרשיע לעשות ועוד כי לא העידו העדים שהתודה ופירש חטאו סמוך למיתתו כשהוא גוסס ועומד על מיטתו ערום בלא סימן פסול על גופו ולא העידו אם מת מתוך ודויו שלא שב על קיאו אבל אם יעידו כן יש לחוש על תשובתו מפני שאין אדם משטה בשעת מיתה⁽¹⁾ ולא מת מתוך רשעו ואם היה כן אומד אני שראוי להקרות רבי ככתחילה אחר שנים עשר שקבל דינו כאותה ששנינו⁽²⁾ בנסקלין ונשרפין שמלקטין העצמות וחוזרין לקברות אבותיהן אחר שקבלו את דינם, ועל כל המשומדים השבים בודאי צריך שישוב בפרהסיא מאליו בלא שום אונס ויעמוד בינינו ויעשה המצות ככתחלה ובוה נקרא בעל תשובה לקרוא רבי בלא טבילה⁽³⁾ ובלא שום ויסור ואף על ההרהור חששנו לקרותו צדיק כל שכן כשישוב בדבור ובמעשה כאותה ששנינו על מנת שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שטא הרהר בלבו תשובה⁽⁴⁾ ואין קריית רבי⁽⁵⁾ קריית שררה אבל להחזיקו בכשר לגמרי להכשירו לעדות ולהאמינו בכל ענין איסור והיתר בוה נראה דבעי' חורה גמורה כאשר כתבת דלא

(1) ז"ל קע"ה ט"ח

(2) סנהדרין ד' נו"ו עדיות פ"ג נו"ט

(3) ועי' יו"ד ס"ג גריס.

(4) קידושין נו"ט ז' ושם הגירסא דעמו ומספרי משונע שחשובה

לריך להוציא בשפתיו.

(5) זע"ז י"ז ח' לא דיין לזעלי חסובה שמוקצלין חותן חלח

שקובין חותן רבי.

גרע מחשוד וצריך ויסוד גדול לפי חטאו כפי ראות ב"ד שבעירו ואחר שיקבל ויסוד ויתחרט מחטאו ראוי להכשירו לכל דבר, ועל הפושעים שאינם שבים הסכימו כל חכמינו לכנות את שמו לגנאי בכל ענין כמו שעשו לאלישע בן אבויה שקראוהו אחר⁽¹⁾ ושלא יקרא בניהם לספר תורה על שם אביהם וכל שכן שאין ראוי לכבדו לקרותו רבי וגנאי הוא לבנים לשאול דבר זה שהרי אם היו כהנים לא היו מטמאים לו כאותה ששנינו⁽²⁾ יכול אפילו פרשו מדרכי צבור ת"ל בעל בעמיו בעושה מעשה עמיו, ואין חייבין עוד בכבודו אלא שאם לא יכבדוהו נוכרים לשבח כדכתב האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ושנינו⁽³⁾ גרר עצמות אביו בטטה של חבלים והודו, ומן הקבלה אשר שמעת להקרות בשם אבי אביהם אמת⁽⁴⁾ הוא וכן עשו במרשלייא בנכדו של הנדיב ר' משה הנקרא בוטין שהחתימו אותו בכתובתו ר' משה בן בנו של ר' משה וכן קראוהו בספר תורה ומוה יש עדים בעיר הזאת, ואשר כתבת בשם הרב שרמ"ן אין מקבלין אותן שנאמר כל באיה לא ישובון דרשא זו לא מצאנו בתלמוד ודעת רבותינו היה משום דמשכא אמ' לא ישובון שאין

(1) חגיגה ועי' תוס' סוטה ד' י"ג ד"ה אחרים צ"ס קונטרס

לרפת וצסוף סוריות

(2) סנהדרין נו"ז א'

(3) פסחים נ"ו ע"א.

(4) דצר זה נזכר צ"ס חסידים סי' תשל"א ועי' צספורנו פ' ויחי

על פסוק ויקרא צ"ס סווי וש"ס אצוסי, וצחסי"ד סי' ר"א ומדלג
בחולל ומאן דאס אציו מוונר יקראוהו צ"ס אציו אציו.

שבין¹) אבל לא אמרו שאין מקבלין אותן. ועל הבנים אני אומר אם פרקם נאה ונוהגון בשורה אין לנו להפחיתם מכבודם הראשון ואע"פ שכתבת בבת בלגה שקנסו רבותינו כל המשמרה²) וגם היא דסנהדרין³) דאת אביה היא מחללת שנוהגון באביה בויון התם הוא כשהבנים פושעים שהאבות גרמו להם כמו שאמרו⁴) שותא דינוקא או מאבוה או מאימא, אבל כשהאבות פושעים והבנים נוהגין כשורה אני קורא עליהם תלמידי עובדיה⁵) שדרו בין רשעים גמורים ולא למדו ממעשיהם ואין להפחיתם מכבודם הראשון ולא להזכיר להם מעשיה אבותיהם ובמה שכתב רב נטרונאי⁶) דכהן שנשתמד לא ישא את כפיו קשה לי מאין הוציא זה שהרי לא קנס הכתב אלא שירות ויליף לה מקרא במנחות⁷) אך לא יעלו כהני הבמות אל מזבח ה' בירושלם וגו' ולא מצינו קנס בנשיאות כפים אלא בכהן שהרג את הנפש⁸) ואפשר שזה הרב הקיש ברכה לשירות⁹) שנאמר לשרתו ולברך בשמו ואע"פ שלא הקישוהו חכמים לגבו

(1) עו"ג י"ז ח'י

(2) סוכה ל"ו ז'

(3) ז"ב ח'

(4) סוכה ל"ו ז'

(5) סנהדרין ל"ט ז'

(6) תוס' סוטה ל"ט ח'י ד"ה וכי ותוס' ונחוח ק"ט ח'י ד"ה לא

(7) ק"ט ח'י

(8) זרכות ל"ב

(9) סוטה ל"ח ח'י

בעל מום שמוחר בנשיאות כפים אלא אם כן יש לו מום בידיו וברגליו ואינו דש בעירו כדאיתא במגלה⁽¹⁾ — ורבתינו דמו פושע לבעל מום והכי תנן התם⁽²⁾ כהן ששימש בבית חוניו לא ישמש במקדש בירושלם ואין צדיק לומר לדבר אחר שנאמר אך לא יעלו כהני הבמות על מזבח ה' בירושלם וגו' והרי הן כבעלי מומין וחולקין עם אחיהן אך דין הוא שלא ישוב לאדרה שלו ושלא יקרא ראשון לבית הכנסת כאשר כתבת שוה נקרא שדרת. והשם יעמידך בקרן אורה,

שלמה ב"ר אברהם ב"ר שמואל

יש"י⁽³⁾ עמ"הן

היתר ב"ד הנעשה בהר' אחר
כתיבת הגט מרת"ם וב"ד שלו

בפנינו ב"ד חתומי מטה באה מרת אשתרוגה⁽⁴⁾ בת ר' שלמה ב"ר יצחק משוטיירי וגיטה בידה שנתן לה בעלה ר' עזראל ב"ר גרשום בשישי בשבת בכך וכך לירח שבט שנת ארבעת אלפים ותתק"פח לבריאת עולם ועדיו זכריה ב"ר יצחק ויעקב ב"ר טשה ואמרה לפנינו כי לגרושין גמורים נתנו לה בעלה זה הנוכר ובאו לפנינו שני עדים כשרים והעידו על

(1) כ"ד

(2) מנהות ק"ט ח'

(3) ר"ח יצח שלום יוחו על משכבותם הילך נכחו

(4) עיי' צספר מוהכ"י קס הנקרא ערך לחס אשר מלא כתוב

צגטין יסנים צנלריס ע"ד ח"צ.

חתימת שני העדים החתומים שהיא היא וקראנו את הגט ומצאנו כתוב וחתום כהלכתו וכמשפטו ואין בו שום תנאי ולא שום שיור בעולם והוא בבטול כל מודעי ומעכשו החרנו מרת אשתרוגה הנזכרת להנשא לכל מי שחרצה כי לא נשתייר עליה שום אגד וקשר בעולם עם בעלה ר' עזריאל הנזכר ומעכשו נתבטלו כל ערער וכל טענה שיצאו על אותו הגט וחשובים כחרש⁽¹⁾ הנשבר שאין בו תקנה והרי היא מותרת לכל אדם כדת משה וישראל — ומה שהיה בפנינו בכ"ח לירח שבט שנה ד' אלפים ותתקכ"ח לבריאת עולם כתבנו וחתמנו ונתנו ביד מרת אשתרוגה זאת הנזכרת להיות בידה לראיה ולזכות הכל שריר וקיים

משה⁽²⁾ הכהן בר יצחק

מרדכי בר יוסף זק"ל

שמואל בר שלמה.

קיום כל מה שכתוב בשטר מעשה ב"ד זה הכל שריר וקיים

טופס היחר אשה שמח בעלה.

אנחנו דייני דחתימי לחתא במותב תלתא כחדא הוינא ושמענו גויה אחת מסיחה לפי תומה כי האיש המכונה דיבלושל בן⁽³⁾ מרת אסתר העומדת היום במונפשלייר בת האיש המכונה שלויש דלריינטיירה כפתוהו אנשי החצר ממגדול

(1) אל תקרא חרש אלא חרס וכן בשטרות ר"י צרללוגי כחרס הסבצר שאין בו יומם. כונא דחסף תזיר דלית ציה ונשאל.

(2) חכס זה אפשר הוא ווס' שחקן ווטצע צרכס לפדיון הבן המזכר לקמן צסס זה

(3) לדעתו ל"ל צטל כדכחצ לקמן צאח לפנינו אשחו וורת אסתר

לרײַנטייריה ונתנוהו חוץ שק אחד וקשרו השק בחבל ונתנו ראש החבל בידם והשליכו האיש דיבלושל הנזכר עם השק במים תוך גומא עמוקה ועמד שם תוך המים עד שמת שם ואחרי כן העלוהו מן המים מת והוציאוהו מן השק וקברוהו והיתה מסיחה לפי תומה כי היתה שם מתחלה ועד סוף וראתהו חי כשהפילוהו במים וראתה מת כשהעלוהו והוציאוהו מן השק וקברוהו אחרי כן באה לפנינו אשתו מרת אסתר ואמרה לנו רבותי אתם שמעתם דברי הגויה הזאת המסיחה לפי תומה התירוני לינשא ליבטי אם יש לי יבם ואם אין לי יבם לכל מי שארצה ואנחנו ב"ד חתומי מטה כאשר שמענו דבריהגויה מסיחה לפי תומה קבלנו דברי אשתו מרת אסתר כמשפט וכהלכה לינשא ליבמה אם יש לה יבם ואם אין לה יבם⁽¹⁾ התרונה לינשא לכל מי שתרצה על דברי פי הגויה המסיחה לפי תומה⁽²⁾ ומה שהיה לפנינו בחדש⁽³⁾ וכו'

כלל חליצה בקצור

צריכין ב"ד של שלשה לקבוע מקום דכתיב השערה ולהצטרף שיהיו חמשה לפרסם הדבר וחותמין⁽⁴⁾ שלשה וראוי לדיינין לוטר ליבם לבטל כל מודעא אם מסר על החליצה כדרך שעושין בנט, ושיכירו הדיינין היבם והיבמה

(1) ואם ספק מותרת לעלמא מנעם ס"ס, ועי' רש"ס צפרק

י"ז זה בני נחמן

(2) דק"ל גוי מסיח לפי תומו וזהו חותמן ועי' גיטין כ"ח

(3) יוכל להיות סהיתר צ"ד זה היה ג"כ לפני ר"ח צחדש וצגנת ס"ל

(4) יצומח ק"ח צ'

על פי קרובים או נשים⁽¹⁾ שהחולץ אחי הבעלה מן האב ויתנו⁽²⁾ לו עצה ההוגנת לו שנאמר וקראו לו ודברו אליו שאם היה ילד⁽³⁾ והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה אומרים לו מה לך אצל ילדה ומה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך ואל תכנים קטטה לתוך ביתך, ואם הוא נשוא אומרים לו לא תשחית נחלתך להיות צרות בבית כדרך שאמר הגואל לבועו לא אוכל לגאל לי פן אשחית את נחלתי כמו שבאר המתרגם⁽⁴⁾. וצריך שיתן המנעל לחולץ שיהא שלו שנאמר וחלצה נעלו ושיהא ברגלו ימין ושינעלנו ברגל ימין יחף דכתיב מעל רגלו ולא מעל דמעל וצריך שיהיה היבם בן י"ג שנה ויום אחד ובודקים אותו על פי זקנים⁽⁵⁾ אם הביא שתי שערות

(1) עי' רא"ש סס

(2) ק"א ז' סס

(3) כ"ל שזה דוקא ילד עם זקנה או להפך אצל קטנה לגדול וגדולה לקטן שפיר דנוי ורחיה צרורה כ"ל לזה ומה דאיתא צנסהדרין ד' ק"ד ז' העיר רבתי עם חונר רבא חר"י שהיו נושאין קטנה לגדול וגדולה לקטן כדי שיכו להם צנים הרבה עי' ברש"י ודבר נכון הוא ולא ראיתי ווי שנתלק צדצר זה

(4) ח"ל וחונר פרוקא כי האי גוונא לית חנא יכול לומר פרוק לי על דאית לי אחתא לית לי רשו לנויטז חוחרניתא על הא דילמא חבי למוז צציתו וחסא ונחזיל ית אחסנתי פרוק לך את חרוס דלית לך אחתא חרוס לית חנא יכול לומר פרוק עכ"ל ודבר זה לא הביאו הפוסקים ודבר חדש הוא זה, ונראה לי שדבר זה לא שייך רק צנים לו את שאין לו חסה כמו צצוע דל"כ אין לבטל ונלוח יבום—וע"י צק"ן פ' ו"צ צסס ומהרש"ל צהרא"ש

(5) והיבומה נבדקת ע"פ נשים כן כתב הרא"ש

כדאמרינן במנחות⁽¹⁾ פרק העומר קופה זו הן ג' פעמים
מגל זו ג' פעמים. —

מאמר אחד מהחכם ר' בנימין ב"ר יהודה מלוניל

הא דאמרינן ד"ר טי שמתו⁽²⁾ בעל קרי שנפל עליו
תשעה קבין מים טהורים. יש לשאול למה אמרו תשעה⁽³⁾
ולא אמרו עשרה כי בכמה מקומות אמרו עשרה קבין עשרה
קבין אותן דמ"ם קדושין⁽⁴⁾ ונתן טעם לדבר החכם ר' בנימין
לפי שיש באדם נקבים מוציאים ליחה סרוחה ואלו הן האונים
והעינים והנחירים והפה וכו' נקבים התחתונים וכנגדן תקנו
ט' קבין לכל נקב קב ויש תמיהים על זה הטעם דג' נקבים
יש למטה, באבר⁽⁵⁾ יש שנים אחד שמוציא שזן ואחד
שמוציא זרע, ואומ' הטעם דכל ראיית קרי הוא משום גסות
הרוח ואמרינן⁽⁶⁾ תשעה נטלה עולם ומשום הכי לקחו הכא
ט' קבין. —

- (1) ס"ה ח' ואנו נוכחם הפרק צסס רצו ישועאל הנוחלח ר"י
חזל הנכון עם הרב הנוחצר שכל הפרק ידבור צהלכות עוונר
(2) כ"צ ח' שס הגי' שנתנו וע"ס צרל"ס צדצרי תמודות וצגיטין ט"ז
(3) ע"י ערוך ספקלר כל הנציחיס רלו ונוחך ט' חספקלריות
(4) ו"ט צ' סוטה כ"ח
(5) צבורות ו"ד צ' ולדעתו חין תמוה דצכל חוצר יס נקציס
הרצה צפניס, חזל ו"ו השתן והזרע יולחיס ונוקצ אחד הנלחה
לעיניס וע"י ערוך קצ וע"י צ"ק ל"צ שלס צלחיס שכצח זרע וקטניס
ופי טצצח
(6) קידושין ו"ט צ' עשרה קציס גסות ירדו לעולם תשעה
נטלה עולם וואחד כל העולם כולו—צערוך פרומה צסס הגדה דחיליס

מאמר אחד מרבינו **שרירא ז"ל**

לעולם⁽¹⁾ ישא אדם את בת אחותו שנאמר ומבשרך לא תתעלם מה טעם אמר בת אחותו ולא אמר בת אחיו דהא הוי בשרו. וי"ל⁽²⁾ דהנושא בת אחיו רוצה לעקוד דבר מן התורה דהיינו מצות יבום שאם ימות בלא בנים לא יוכל ליבמה שהרי ערות היא לו משום הכי לא אמר בת אחיו.

מאמר אחד מרבינו **סעדיה ז"ל**

את השמים אלו נאמר ראובן הכה שמעון לא נודע מי הכה ומי המוכה עכשו שנאמר ראובן הכה את שמעון נודע מי המכה ומי המוכה כך ברא אלהים את השמים שלא תאמר להפך⁽³⁾.

מאמר אחד מהחכם ר' **אלעזר** מטרשקון

על דור חמדבר למה אמרו מי יאכילנו בשר והלא היה תולה לוטר שלו בערב ומן יורד להם בבקר ומסתמא כי היכי דהמן לא פסק גם בשלו לא פסק ואם תאמר בקר

חין לך בית רוצע בחלל של עולם שאין צו ט' קצין וזיקין וזרחית קרי נכראו וזיקין וחפשי סזס הטעם אמרו כאן ט' קצין

(1) יצמות ס"ז ע"ז וצחוס' שס

(2) שס צחוס' ד' ל"ט ע"א ד"ה ספק כתב זאת צס רי"צ"ן ולדעתי לפי שצנים הולכין אחר אחי האם ולריך לצדוק צחתי אשמו

לכן ישא צת אחותו ויודע שהצנים יהיו כמותו

(3) זאת וצחאר צח"ר שאל ר' ישועאל את ר"ע את הדין דכתיב סכא את השמים וחסו, חומר ליה אלו נאמר צרא חלסים השמים סייתי חומר השמים וסארץ חלסות הן עכשוו ס"כ את השמים ואת

וצאן היו מבקשים והלא לא העלה להם גם עתה אלא שלו. ונראה לי ודאי כי יודעים היו כי ארבעה מיני שלו הם כדאיתא במס' יומא¹) שיבלי וקיבלי פשוני ושלו מעלים מכולהו שיבלי גריעא מכולהו וכו' והיו מתאווים למעום מכלם היינו דכתיב בשלו ראשון ותעל השלו ובשלו שנית ויש שלויים פי' כל מיני שלו.

מאמר אחד מהר"ש

כתב הר"ש בהלכות סנהדרין פרק י"ד נתאכל הבשר מלקטון את העצמות וקוברין בקברי אבותיהם ויש לקרוביהם להן ארון ותכריכין וע"כ מכלל איהו מתחלק בקברות המתקנין לב"ד לא היו עושין להן ארון ותכריכין אלא יקברון עמו וצריך לעיון מהיכא יצא זה הגמרא²)

מאמר אחד מ"ר יוסף בדויץ³)

מפני מה אין אומרים אתה בחרתנו בשבת כמו ביו"ט מפני שיו"ט תלוי בקדוש ב"ד ואמרינן⁴) אתם אפילו שוגגין אפילו אנוסין אפילו מוידין וזו היא הבחירה שבחר בנו שמסרה

הארץ צידוע ששמיים והארץ הם הנצחיים וזה נושג כדברי הגאון ועי' צחוקוני

(1) ע"ה ע"ג והכא הגירסא נושגה

(2) עי' סנהדרין ת"ו ות"ז ח' שני קברות גומרא גומרי לה הל"ו

(3) יוכל להיות שהיא עיר דיין הסמוכה לעיר קלוניא, ודע דסם קלוניא נזכר ביצמוח קט"ו ע"ג קלוניא נחא וכו'

(4) ר"ה כ"ה ח' הגירסא סם נושגה לדעתי הטעם לפי ששבת הוא

נושג סג ואל תעשה הוא, וגם כל העולם שזכתיס יוס אחד צצצוט

לנו, אבל שבת כתב ויקדשהו הוא עצמו ולא מסרה לנו,
מפי ר' יוסף בדויץ.

מאמר אחד מה"ר אלעזר ז"ל

מצאתי כתב בתשובות שאלות מה"ר אלעזר ז"ל ארבעה
עשר שחל להיות בשבת אין אומרים צדקתך⁽¹⁾ מפני שיש
בו הלל על שחיטת הפסחים.

מאמרים אחדים מהרב החכם ר' שמואל⁽²⁾ ז"ל

הטעם⁽³⁾ שמעברין חדש אדר יותר משאר החדשים
משום שצריך שיהיה תשרי שביעי שנאמר בחדש השביעי
באהד קחדש וקבת ג"כ צריך שיהיה עשירי שנאמר בחדש
העשירי הוא חדש טבת ושבת אין מעברין משום שנאמר לחדש

ולדעתם הוא שבת השנה ע"י צספרי ומה ונשה צסס חו"י ונשא"כ
ציו"ט וכמו שזכרין בכל יום אשר צחר צנו וכל הטעמים צצרכות
התורה לזו היא הצחירה ציו"ט צצחר צנו וכל עם ונתן לנו את
התורה וקדשו צמנחיו

(1) הרד"ק ציטוטע ג' צסס הרצ רצי יהודה ז"ל לכך חנו חוננים
שלישה פסוקים של לדוק הדין לפי שנפטר ונשה רצינו עליו השלם
צמנחה צצצח ואינו כך ויש להוכיח ונפרקא קנחא דקדושין ונכה חצצון
ע"י חצלו של ונשה שהיו שלשים יום וצעשור לחדש אחר כי נסעו
ללכת על יריחו ויריחו נלכדה צצצת וכאשר נשלך חצצון לנפרע
נחלל שלח ונח צצצת עכ"ל וע"י צספרי חלפי ונשה על פ"ו ח"ר
יעקב מווינא

(2) הרצ הזה ונחצר ס' חגרת הטעמים וס' חרוך על חר"ג
ונחח המונח צכ"י חקספרד

(3) ע"י ונכילתא פ' צא וע"י פסחים ד' נ"ו ח' עיצר ניסן צניסן

שנים עשר הוא חדש אדר⁽¹⁾, אי נמי דומיא דחדש מה חדש מעברין אותו באחד ממניו דהיינו יום אף שנה באחד ממנויה דהיינו חדש ומה חדש מעברין אותו ביום אחרון אף שנה בחדש האחרון. הטעם שכשאיין כהן בבית הכנסת וקורין לישראל שצריך לומר במקום כהן, הוא מפני שלא יטעו להאכילו חלות, והעולה במקום לוי אין צריך לומר במקום לוי דמעשר ראשון מותר לזרים⁽²⁾ וגם לא שכיח.

הטעם שאין אומרים בערבית שבת והוא רחום⁽³⁾ הוא שכבר קידש היום ואין מלקיין⁽⁴⁾ עוד את הפושעים ולפי מי שאמר שטעם והוא רחום אינו אלא מפני שאין לנו קרבן לתלות זאת התפלה והצרכנו להוכיח כפרה, יפה מנהג מליטולה שנהגו לאמר אפילו בשבת.

הטעם שאומרים המערב ערבים כי היה לו לומר המערב ערב, כתב החכם⁽⁵⁾ ראב"ע ד"ל כי בכל יום שני ערבים ה"א ערבית השמש והוא ביאתו תחת הארץ, וה"ב ביאת אורו הנראה בעבים ויש ביניהם קרוב משעה ושליש.

(1) צמנהדרין כ"ח חין מוסיצין כ"ג צעיצור הסנה חס יעסו
ונרחשון חשרי נחזירח מן הלנה סתח צחר ירחח חזיל וצמנרחשון
לעולם הלנה מלויה חע"פ סנקצע צסס חשרי, ועי' ערוך חספניח

(2) ועי' כתובות ד' כ"ו ח'י

(3) עי' צש"ות הרשצ"ס ס"י כ' כונה טעמים נאמרו צו

(4) צמכות ד' כ"צ ע"צ סהמכה מכה וסקורח קורח, חס לא

חשמונר וכי' וחוחס והוא רחום יכפר עון

(5) פרשה צח פ' צין הערצים ועי' צרכות ד' צ' ציחח הסמס

ציחח חורו

הטעם שאומרים ביוצר אור ראה והתקין צורת הלבנה ואין אומרים אור הלבנה לפי שהלבנה גוף שחוד ואין לה אור אלא מה שמתבלת מטאור השמש ולפיכך אורה נוסף וחסר כפי התקרבה אל השמש וכפי התרחקתה ממנו.

הטעם שאנו מנענעין את הלולב להודיע כי נצחנו את אויבינו המקטרגים עלינו כדאמרינן בירושלמי דפסיקתא בהדין נצוחיא דנצחין בקרבא ונקטין לוליבא בידיהון פ"י כדרך המלכים הנוצחין ותפסים העיירות לוקחין הרומח ואות המלכות תלוי עליו ועולין על ראש המגדל ומוליך ומביא לכל רוח להודיע כי המלך נצח את הכל.

הטעם שכשלושב מנעליו מברך שעשה לי כל צרכי, מה שאין מברך כן בשאר דברים שלובש, הוא מפני שכל זמן שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו וצרכי ביתו, וכיון שלבש מנעליו כאילו נעשו לו כל צרכיו⁽¹⁾.

טאמר אחד מר"ת ז"ל

בירושלמי לכך טומנין שליא⁽²⁾ של אשה בקרקע כדי לעשות נחת רוח לארץ להיות אצלה כמו פקדון תחת הולך בשם ר"ת

(1) וזוהו יוכל להצין היטב הטעם מה שאמרו רבותינו צפסחים פרק ערבי פסחים לעולם אדם ימכר כל מה שיש לו ויקח מונעלים על רגלו וגם נקל להצין הטעם השליית הונעלים צמשה ויהושע הכונה לסור מנעליו כל מוחשצת לרכיו פנות המוחשצת וכל העסקים לחשצו צדצקות ולא לנטרך לצקש טעם אחר ולא כמו שחושצין שזה דרך כבוד

(2) ועיי' צספרי דגל מנשה בחצר הסגר מחי ומה שטומנין הערלה צחול והירושלמי הזה מיי יתן ואדע וד"ל טעם קצורה ולא צסריספ

מאמר אחד מהראב"ד

שאלה⁽¹⁾ לפני הראב"ד למה אין נדה סופרת בברכה בעת טבילתה דהא כתב וספרה לה כדכתיב גבי עומר וספרתם לכם, ואם כן תברך על, והשיב הרב לא מצאנו ספורה רק כשתיה בסוף הספירה יום טוב, ונדה איזה יו"ט עושה בסוף ספירתה.

סדר פדיון הבן וענינו לגאון רבינו **הארי ז"ל**.

האב⁽²⁾ והאם באים עם הבן הכבוד לפני הכהן ו"ה סלעים בידם והכהן שואל להם בנכם זה בכור הוא פטר רחם הוא והם אומרים הן והכהן אומר לאב וכל בכור אדם בבניך תפדה והאב משיב ואומר וכל בני אפדה ומברך האב מעומד שתי ברכות על פדיון הבן ושהחיינו ונוהן הכסף לכהן ואומר לו הכהן אי זהו חביב עליך בנך או חמש סלעים הללו והאב אומר לו בני חביב עלי יותר ומיד נוטל הכהן הכסף ומוליכו בידו על ראש הבן ואומר זה תחת זה וזה חלופו וזה מחול על זה יצא זה לכהן ויכנס הבן הוה לחיים לתורה וליראת שמים ונותן הכהן את ידיו על ראש הבן ומברכו כפי שידוע לברכו בפסוקים כגון ברכת כהנים ויתן לך האלהים מטל השמים וגו' יעבדוך עמים וגו' ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך וגו' אל יתן למוט דגלך ואל ינום שומרך ה' שומרך ה' צלך על יד ימינך יומם השמש לא יככה

(1) עי' חוסי' כחוצות ע"ג ע"ח ד"ה וספרה ועי' צס"ז ס"ק לטעין ספירת יוצל.

(2) עי' צטור יו"ד ס' פדיון הבן.

וירח בלילה ה' ישמרך מכל רע וגו' ה' ישמור צאתך וגו' וכן
יהי רצון ונאמר אמן.

פדיון הבן תלוי באנשים ולא בנשים וכל מי שנושא
אשה שלא ילדה מעולם אפילו היו לו כמה בנים מאשה
אחרת אם ילדה וזכר תחלה לאחר ל' יום ללידתו חייב לפדותו
מן הכהן בחמש סלעים ואמר⁽¹⁾ ז"ל שאם עברו ל' יום ולא
פדאו חייב להוסיף חומש עד שיגיע מה שראוי האב לתת
לכהן כ' דינרים ערביים⁽²⁾ של כסף יפה ואמר⁽³⁾ רבותי⁽³⁾ ז"ל
שחייב האב בשעה שנותנו לכהן לברך שתי ברכות בא"י
אמ"ה אקב"ו על פדיון הבן ושהחיינו. ונהגו רבותינו בעלי
השיבות המקיימים מצות כהונה והוריוס בהם כשהם פודים
בני פטר רחם מביאין כוס של יין והדם ומברכין בורא פרי
ובורא עצי בשמים, ועוד בא"י אמ"ה אשר קדש בכור במעי
אמו ולארבעים יום חלק את אבריו מאתים וארבעים ושמונה
אברים ואח"כ נפח בו נשמה דכתיב ויפח באפיו נשמת חיים
עוד ובשר הלבישו והעצמות וגידים סככו כדכתיב עוד ובשר
חלבישני ועצמות וגידים תסוככני וצוה⁽⁴⁾ לו מאכל ומשתה
דבש וחלב להתענג בו. וזמן לו שני מלאכי השרת לשמרו

(1) דבר זה לא נולדתי צ"ס ועי' צ"ס החינוך סיני' ט"ז, ונולד זה
צ"ס כל צו ה' פי"ה וזאת הראה לי ידידי הרב הג' ר' פנחס צאנזברגער
כ"י רב דעיר זולץ בעלמלת תחת היער ועי' ברצוד הזהב פי' קרח
ואני נולדתי בר"ט אלגזי בכורות פ"ח יע"ש היטב.

(2) עי' בכורות ד' נו"ט ז' צ"ס"י וחוס'

(3) פסחים קכ"א ע"ג

(4) צ"ח"ט סוף בכורות הביא קלח טמא זה וגורס וזימן וצנדה

ד' ל' ע"ג ואוכל ונוסה שאנו אוכלת ושותה ונוסה שאנו שותה

בתוך אמו כדכתיב חיים וחסד עשית עמדי ופקדתך שמרה רוחי. אמר זהו בני בכורי וזהו ראשית אוני פי שנים ראוי לתת לו שכך כתב בתורת משה לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא ראשית אוני וגוי אמו אומרת זהו בני בכורי שבו פתח הקב"ה דלתיו בטני חמש סלעים נתחייבנו⁽¹⁾ לכהן לפדות ממנו שכך הוא גזרת מלך שנאמר אך פדה תפדה את בכור האדם וגוי ופדוייו מבן חדש תפדה, ונאמר ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת בשקל הקדש תיקח עשרים גרה השקל, יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שכשם שהכניסו אביו לפדיון כן יכניסוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, בא"י מקדש בכורי ישראל ופדיונו.

והחכם⁽²⁾ ר' משה הבהן בר יצחק הבהן וצ"ל תקן מטבע ברכה זה בורא פרי הגפן עצי בשמים ב"א אמ"ה אשר קדש⁽³⁾ בכורי בני ישראל מרחם⁽⁴⁾ בהכותו כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה ובכורותינו ובכורות בקרנו

(1) עי' צונערני יו"ט סוף צכורות

(2) חכם זה יוכל להיות שהוא היה חצר לר"חם שחכם על היצר צ"ד הנעשה צהר' אחר כחיצת הגט המכר לעיל

(3) סוף קידושין צהר"ש דפוס ראש ונגאון אחד שגרם אשר קדש עוצר צועי חנו

(4) הר"ש צסוף ה' צכורות כ" וז"ל ותחילת הצרכה קשיא אשר קידש עוצר צועי חנו חי קדשת צכור קאמור צפטר רחם תלה רחמנא ואף צכור צהומה שהוא קרצ לגבי הווצח חין קדוש עד שילא לאויר העולם ולמה יצרך, הסכן חינו עושה שום תורה חלא ונקבל ונחנות כהונה עכ"ל, ולפי נוסחא זו אשר קדש ונחם

וצאננו הציל ביד חזקה ובורוע נטויה על כן צונו פטר רחם
הזכרים ולתת חמשת שקלים בפדיונו לזרע אהרן הכהן כי
בו בחר לשכן שכינתו ולברך בשמו יהי רצון מלפניו שכשם
שהכניסו האב בכורו זה לקדשת פדיון הבן כן יכניסו לתורה
ולמעשים טובים ולקדשת כל המצות בא"י מקדש בכורי
ישראל לפדיון

מטבע אחר בא"י אמ"ה אשר גאלנו וגאל את אבותינו
ממצרים וקדש לו את הבכורים כי גאלם ממצרים כן ה'
אלהינו יגאל את הבכור הזה מכל חולי ומכל מדוה ויקיים
בו מקרא שכתב כל הטחלה אשר שמתי במצרים לא אשים
עליך וגו' וישים בלבו ליראה אותו ולדבקה בו כל הימים
ויצילהו מכל צרה וצוקה כאיש צדיק תמים והאב יבורך כדרך
אב זקן אשר בא בימים ויודו על גאלתם ועל פדות נפשם
בא"י גאל ישדאל.

סדר אחר

אם הוקן מביא הבכור לפני הכהן ואומר זה בני בכורי
ונוחנו בחיקו של כהן וביד האב החפיץ לפדות את בנו והכהן
אומר לו אי זה חביב אצלך החפיץ הזה או בנך והוא אומר
בני חביב אצלי ומברך על פדיון הבן ושהחיינו ונותן לכהן החפיץ
ואומר אבי הבן לכהן הילך חפיץ זה בחמשת סלעים לפדיון
בני והכהן לוקחו מיודו ומברך על הכוס בורא פרי הגפן

עולה יפה ומה שהקשה הכהן אינו עושה שום מלוה, ה' מלוה
לצדק את ישראל והוא מוצדק את הצן בצרכות כהנים כנוסחא שלפנינו
י"ג סוף פסחים שנוספק הגמרא נ"י מוצדק ה"ז או הכהן דמטי
הנחה לידו מוצדק שיוכל הכהן לצרכו כפי שיודע לצרכו וצפרט
צצרכה כהונה

עצי בשמים בא"י אמ"ה אשר קדש עובר במעי אמו ויצר אותו בארבעים יום ויפח באפיו נשמת חיים עור ובשר הלבישו ובעצמות וגידים סכנו חיים וחסד עשית עמו ופקודתך שמרה רוחו ומאהבת ה' עמו ומשמרו את השבועה אשר נשבע לאבותינו הוציאנו ביד חוקה מיד פרעה מלך מצרים ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהליהם ואת בכורי ישראל הציל ויקדשם לעבדתו ויצונו לפדותם חמשת חמשת שקלים לגלגלת כדבר שנאמר ופדוייו מבן חדש תפדה בערךך כסף חמשת שקלים עשרים גרה הוא וצוה לתת פדיונן לאהרן הכהן ולבניו לחק עולם כדבר שנאמר ונתת הכסף לאהרן ולבניו פדויי העודפים בהם בא"י מקדש ישראל לפדיונם— ושותה הוא והנער ומברכו יברכך יאר ישא.

ומי שהוא בכור ולא הספיק אביו לפדותו הוא חייב לפדות את עצמו ומברך בא"י אמ"ה אקב"ו על פדיון הבכור ושהחיינו ולמנהג בעלי הישבות מברך הכהן אחר כך על היין בורא פרי הגפן ועל ההדס בורא עצי¹) בשמים ואח"כ מברך אשר קדש בכורי ישראל מרחם כמו שכתב למעלה. ובסוף הברכה קודם שיחתום אומר יהי רצון מלפניו שכשם שזכה זה הבכור להכניס עצמו בקדושת מצות הפדיון כן יזכה להכניס את עצמו בקדשת בא"י מקדש בכורי ישראל לפדיונן.

(1) לריך לדקדוק צצרכה זו ועי' ערוך חלק ח"ל דכל סתחלת כרייתו מווליא עץ חילין הוא ועל כל שהוא כטנין הוא צורח עמי צמוים וצצרכין עליה עכ"ל.

היתר יין ערלה והדש בזה"ו, מהחכם ר' יהודה⁽¹⁾
בר טובי מארלדי ז"ל.

במס' קדושין⁽²⁾ פ"ק והכלאים מדברי סופרים וקא
תני ולפי מה שמפי' דאין תרומות ומעשרות בכל ח"ל נחא
חלה שנוהגת בכל ח"ל פריך אבל ת"מ אין נוהגין אלא במקומות
הסמוכין לארץ כגון מצרים ובכל השנויים במס'⁽³⁾ ידים אבל
במקומות הרחוקים לא תקנו ומהאי טעמא נמי אנו עושין שתי
חלות ואע"פ שתקנו חלה אחת⁽⁴⁾ בכל מקום החמירו חכמים
בחלה יותר מבתרומות ומעשרות משום דשייכי טפי בכל אדם
הלש עיסתן אע"פ שאין לו קרקעות ודמיא קצת לחובת הגוף⁽⁵⁾
ומההיא דירושלמי מדקדק ר"ת הערלה ונטע רבעי וכלאים
נוהגין בשל גוים. וזה לשונו נ"ל שערלה נוהגת בשל גוים
מדאמרינן בסוף יבמות⁽⁶⁾ גוי שהיה מוכר פירות בשוק ואמר

(1) הרב החכם הזה נחצר הרב חידושים וחלי חיצר פירש על
כל חס' קידושין שלשון הקוצן העתקתי וחידושי החכם וכו' ויש
חומרים וזה שנזכר חללו ספר נדפס על חס' קידושין ולא נודע
לנו המחבר חומרים שהוא הרב הכ"ל חינו חנות שאנכי ראיתי הספר
הכ"ל ולא נזכרתי בו שום רמז ונראה אמת הסוס להסוס לחידושי זה
אשר דבר ג"כ המחבר הכ"ל

(2) ל"ח ע"ב

(3) פ"ד ת"ג

(4) ע"י בארוך חל וצ"ג ה' חלה

(5) וגם כהנים חייבים לאפרושי חלה ואכלי לה אינון כן כי

ס"ג והוא וספרי פ' קרח

(6) ע"י חס' קידושין ד' ל"ו ז' ד"ס כל

(6) קכ"ב א'

פירות הללו של ערלה הם של עוקה הם, פי' מעווק הפי' כדאמרינן⁽¹⁾ בית יעוק היתה נקרתה של נטע רבעי הם שהגוי אמר של ב' וג' שנים או של ד' הם אינו נאמן ופירות נטועה טובים משל וקנה מכלל שערלה בשל גוים, ואם תאמר בשלקחה מישראל כמנהגם הא ליתה דהא בסופא דהך מתניתא⁽²⁾ קא תני אבל אמר מאיש פלוני זה לקחתים מאיש פלוני כותי לקחתם משלי נאמן להחמיר כדברי ר' רבן גמליאל אומר אינו נאמן שדברי גוי אין מעלין ואין מורדין. — ובתלמוד ירושלמי סוף פ"ק דקדושין מוכיח כן דהנן מצוה התלויה אינה נוהגת אלא בארץ חוץ מן הערלה והכלאים ר' אליעזר אומר אף החדש ר'⁽³⁾ הוה בעי ולמה לא תנינן אף החלה פי' קסבר חלה בוטן הוה דאוריתא אע"פ שבטלה קדושת הארץ כדאשכחינהו רב הונא בריה דרב יהושע לרבנן ותרומה דרבנן ומשום הכי בעי ר' יונה זכר ומשני א"ר יוסי לא אתיא⁽⁴⁾ מתני' אלא דברים שנוהגין בגוים וישראל חלה אינה נוהגת מאי טעמא ראשית עריסותיכם ולא של גוים הא למדת שערלה ונטע רבעי נוהגים בשל גוים ובתוספתא פרק הלוקח פירות גם פירות עויק הם סייג לפרושי שאינן עור, ובפ"ק דמ"ס ערלה תנינן⁽⁵⁾ הנכרי שנטע והגולן שנטע

(1) ר"ה כ"ג ז' רש"י ציצנות פירט ז' פירוסים ה"ח ונפרדס
 נטועה וגדר סביב לו לשומריו ז' סס העיר סבא"י ופירוחיה נוסבזמים
 ועי' ערוך עזק

(2) תוספתא דדנאוי פ"ה

(3) צירושלוני ר' יונה וכן גרס לקמן

(4) תנין

(5) נוססה ז'

והעולה מאליו חייב בערלה ובתוספתא תניא גוי שהרכיב עץ מאכל על גבי עץ סרק מאימתי מונה לו משעת נטיעתו, ועוד משנה מפורשת בבבא¹) שניה דמס' ערלה עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נטוע פטור גמ' לתלמוד ירושלמי כי תבאו ונטעתם פרט לשנטעו גוים עד שלא באו לארץ. ונ"ל דבתלמודנו²) איתא ולא ידענא היכא ואיכא למדתי להא מילתא משום דר בו ישראל בארץ ובאילן בחוך שני ערלה אצטרך קרא ע"כ לשון ר"ת הוא פ"י הטעם מאי שנא דפריך בירושלמי מחלה מפי מת"ומ משום דחלה חמורה ועיד הביא ה"ר פטר דאיה בערלה נוהגת בשל גוים מדחניא דתוספתא³) דמס' תרומות אבל ערלה וכלאי הכרם שוין בגוי בא"י ובסוריא ובחוצה לארץ אלא שר' יהודה אומר אין לנכרי כרם רכעי בסוריא וחכמים אומרים יש לו ועוד יש להביא ראייה מיהא דאמרינן לקמ"ן⁴) ובח"ל יורד ולוקח ובלבד שלא יראנו לוקט ובגוי הלוקט מיירי כדפ' דאי בישראל כמו שהוא אסור לאכול כמו כן אסור למכור דערלה אסורה בהנאה ועוד יש להביא ראייה הגבנת הגוים אסורה ואיכא דמפרש בסוף⁵) אין מעמידין מפני שמעמידין אותה בשרף ערלה משמע דמיירי בכל מקום אפילו במקום שאין שם ישראל ואפילו במקום שיש שם ישראל כיון דאיכא למתני בשרף ערלה של גוי נמי בשל ישראל אין

(1) וזונה 3'

(2) וע"י 3'כ"

(3) פ"3

(4) ל"ח ע"3

(5) ל"ה ע"3

לאסור מספק דהא אמדינן לקטן¹) דספק ערלה בח"ל מותר וכי תימא דהשתא נמי ספקא הוי דשטא העמיד בשרף זקנה י"ל דשרף הילדה טוב להעמיד משל זקנה ויותר מן הקבה או היה דרכם לערבם עם הקיבה מכל הני ראיות שהבאתי יש לדקדק שערלה וכלאים נוהגין בשל גוים. ויש מקום שיש לדחות ולאוקמינהו כמאן דאמר אין קנין לגוי בא"י, ומאחר שפי' דערלה נוהגת בשל גוים צריך לדקדק היאך אנו מותרין לשחות יין לפי שניהגין עכשיו בכרמים שלנו כשוומדין אותם בכל שנה שנוצעים ראשי הגפנים בארץ וקורין לו פרגדייר ואחרי שהשריש ראש הגפן בארץ חותכין אותה בה להבדיל מן השורש ונעשה גפן אחד ב"ב גפנים וערלה כי האי גונא אסורה דהיינו הברכה. ותניא בפ"ק²) דראש השנה אחד הנוטע ואחד המרכיב ל' יום לפני ראש השנה עלתה לו שנה ומותר לקיימן בשביעית ועלתה לו שנה לענין ערלה מיירי וכן הא דקאמר התם³) ובסוף הערל⁴) לדברי האומר שלשים יום צריך שלשים ושלשים לענין ערלה מיירי אלא שאין מוכיר שם הברכה. והא דתניא⁵) כתב ונטעתם פרט למכריך ומרכיב מכאן אתה אומר ספוק הגפנים ספוקן וספוק ספוקן אע"פ שהבריכן בארץ מותר לא קשוי מדי דאיכא לשניי כדמשני' פי' משוח⁶) מלחמה גבי חורין מעורכי

(1) ל"ח ע"ג

(2) ט' ג' 3

(3) י' ע"ג

(4) פ"ג ע"ה

(5) ז"כ

(6) ד' נ"ג ע"ג

המלחמה דקתני התם כבריייתא ולא חללו פרט למברין ומרכיב והתנן אחד הנוטע ואחד המכריך ואחד המרכיב ומשני כאן בהרכבת אסור כאן בהרכבת היתר. פ"י בהרכבת אסור אינו חוזר כמו מרכיב מין שאינו מינו דהווי כלאים ומעטיה קרא כדמעית גבי בית ולא חנכו פרט לגולן ור' יוחנן משני הא מני ר' אליעזר בן יעקב היא לאו אמר ר' אבי"ה התם כרם כמשמעו הכא נמי נטע כמשמעו נוטע אין מברין ומרכיב לא, וכי האי גונא איכא לשנויי לענין ערלה, ומיהו מטעם זה היינו יכולים להתיר דלא מיתסרא הברכה כיון שאינו חותך עד שהושרש הראש בארץ אלא דוקא כשחותכו קודם לכן, אבל קצת הוא תימא אי מיקריא הברכה כי האי גונא דכשנועץ ראש מגפן בארץ וחותכו מיד באמצע ומבדילו מן השרש אין זה אלא כמו נוטע ומורה בעלטא ולא הברכה היא. ומיהו כל זמן שלא חתכה ועודה מחוברת עם העיקר אע"פ שגם הראש מושרש בארץ אין דומה שיאסר משום ערלה. ור' נוחן טעם להתיר כרמים שלנו משום דהוי כספקא ואמרינן לקמן⁽¹⁾ ספק לי ואנא איכול ואע"ג דמסיק התם ספקא שלא להורות ברבים מ"ט אמת הוא דספק מותר⁽²⁾ וכשנותנין הענבים בכמה כלים כל אחד יש לספק שמא אין בו ענבים של ערלה. ואע"פ שנותנין הענבים בגגית גדולה ובחביות אחד שמא נתכטלה באחד ומאתים, שוב בדקתי בעובדי כרמים ואמרו לי שיש כרמים מרובים שרוב הכרם

(1) ל"ט א'

(2) ע"י גס"ות שלי, "שצט וונסק" סינ' קכ"ח צדין אחרוג מורכב וערלה.

בכל שנה וכמעט עשר ידות שבכרם על ידי הרכבה שקודין פרובנייר⁽¹⁾ ושאלתי היאך הן מברכין ואמרו לי שכשיש לשורש אחד שלשה ראשים או ארבעה כמו שיוצאין מן השורש שלש זמורות או ארבעה שעושין חפירות אחרות באורך כל הזמורה סמוך לשורש ומברכין כל ראש אחד בפני עצמו ומכסין כל הזמורה סמוך לשורש עפר לצד מעט הנכר בחוץ וכן כל זמורה וזמורה ואין נכר השורש הראשון ונראין אותן שלשה ראשים כשלשה גפנים ואין דומה בענין זה אסור ערלה כלל של עולם יונק מהשורש הראשון ולא גרע מפני שנתכסה ונטמן בארץ.

קושיית הירושלמי מפ' רבינו חיים דפריך לר' אליעזר דאמר בטס⁽²⁾ חלה פירות שבאו מארץ לח"ל חייבין בחלה דברי ר"א ור' עקיבא פוטרי ומפרש בירושלמי טעמייהו מקראי להכי פריך בהדי חדש לתני חלה דנהגת בח"ל דאורייתא בין בפירות ח"ל שהובאו לארץ בין בפירות א"י שבאו לח"ל ומשני ערלה וכלאים נוהגין בשל גוים וכן חדש ולא חלה בין לפירש זה בין לפירש ר"ת משמע דחדש נוהג בשל גוים והא דאמרינן פ"ק⁽³⁾ דראש השנה קצירכם ולא של גוים היינו להביא עומד שלא יביאם משל גוים — ותימה⁽⁴⁾ אמאי לא אכלו מצות בליל פסח וליתיה עשה דבערב תאכלו מצות ולדחי

(1) ע"י טרוך צ"ך

(2) פ"ג נו" ח'

(3) י"ג ע"ח

(4) חוס' קידושין ד' ל"ח ח' ד"ה חקרוז צטס הירושלמי ועי'

מח"פ ירושלמי חלה פ"ג ק"ח

לא תעשה דלחם וקלי וכרמל לא תאכלו והתם דמוכח דקים
להו בין שליש לפחות משליש מדאקרוב עומר כדכתב ויאכלו
ממחרת הפסח אכול מעיקרא לא אכול וליטא לא תקריבו
עומר אלא האיר מורח התיר, י"ל דפריך לר' יהודה⁽¹⁾ ולרבן
יוחנן בן זכאי דאמרי יום הנף כלו אסור א"כ ממחרת הפסח
דאכול היינו על ידי עומר דעל כרחון לא פריך לר' ישמעאל⁽²⁾
דאמר מושבותיכם לאחר ירושה וישיבה דעד לאחר כיבוש
וחלוק לא נהג אסור חדש אלא למ"ד מושבותיכם כל מקום
שאתם יושבים משמע דמיד שנכנסו לארץ נאסרו בחדש בכל
מושבות אף בח"ל הכי נמי לא פריך אלא למ"ד יום הנף כלו
אסור אי סבר מושבותיכם כל מקום שאתם יושבים משמע.

ובזמן הזה צריך לדקדק אי חדש אסור או לא דפעמים
שזורעים שעורים⁽³⁾ לאחר העומר ונקצרת ביטי הקיץ ואי הלכה
כמאן דאמר כל מקום שאתם יושבים א"כ אסור מן התורה
עד שיבא פסח הבא וכן סתם דערלה והחדש אסור מן
התורה היינו אף בח"ל מדשריא כלאי הכרם וכן סברי ר"א
ור"ע ורשב"י ואפילו לר' ישמעאל דאמר לאחר ירושה וישיבה
מדרבנן מיהא נהגא אף בח"ל ואע"פ שאין אנו יודעין אם
אותן שעורים שאנו קורין אם השרישו קודם העומר אם לא
הוה ליה כדבר שיש לו מתירין ספק באסור כמו ספק⁽⁴⁾
ביצה אם נולדה בי"ט דאסירא מהאי טעמא — ויש לסמוך

(1) מנחות ד' ס"ט ע"א

(2) קידושין ל"ז ע"א

(3) לו נה סקורין טרשתם דבר זה נכתב בלדו על גליון סקורין

(4) צ"ל ג' ז'

באותן מקומות שזורעין לאחר הפסח וקוצרין קודם הפסח
הבא על רב פזא ורב הונא בריה דרב יהושע ⁽¹⁾
דפריך ר' ישמעאל דאכלי חדש באורתא בשתסד נגהי שבסד
דקסבר חדש בח"ל דרכנן ולספקא לא חייש דאימר ששה עשר
דידהו שהוא י"ט שני של פסח הוא ט"ו ואכלי כאסד ושמא
י"ו הוא ואכלי בהיתר בלילה שלאחריו וכיון שחדש דרבנן
לא חיישינן לספק ואפילו בדבר שיש לו מתירין החמירו
חכמים אפי' בדרבנן עד שעת היתר של ודאי כגון גבי ביצה
הם לא החמירו ואיכא שום טעם, הכא נמי אנו כיון שבלחם
שאנו אוכלין ספק אם יש בו מן השעורים או לאחר הפסח
ספק נורעו קודם הפסח לכך מותר, ע"כ.

(1) מנחות ד' ס"ח ע"ג

שאלות ותשובות לבני מנשה

כולל ש"ות בענינים שונים

מ א ס

מנשה גראסבערג מטרעסטונא

מחבר ס' „חלפי מנשה“ „ודגל מנשה“ „ומוטה מנשה“ וש"ות „שצט
מנשה“ וש"ות „ראש מנשה“ והגהות על ס' „ההשלמה“ וס'
„גבול מנשה“.

פראנקפורט דמיין

בדפוס אליטלך ברי אברהם סלאבאטצקי

תרנ"ט.

סימן א

שוכט"ס לכבוד הרב ר' זלמן באדנהיים נ"י מביבליטץ.
על ששאל אדוני מאיזה טעם הוא ששיעור חכמים
ששים? תשובה! הט"ו ביו"ד סי"מ צ"ח כתב דמין באינו מינו
צריך ס' מן התורה כיון שמרגישין בהתיר טעם האיסור,
ותוס' חולין ד' צ"ח שכך שיערן חכמים בששים, ובסמ"ג
לאוין שהיא הלכה מפי הקבלה, ומצינו ששים לזקנה, והרמב"ם
פ"י י"ב מה"ל ע"ג שמענו מוקנינו דפאת ראש מניה לא פחות
מארבעים שערות ובתשובת רשב"ץ ח"ב ס' ק' דלמדנו שיעור
הפאה מפאה של שדה דאע"ג דהיא מדברים שאין להם
שיעור נתנו חכמים שיעור א' מששים ושיעורו הזקנים דארבעים
שערות מכל צד הוא אחד מששים מחצי הראש וכן בצד
השני. גם בדיני ממונות באכלה ערוגה בין ערוגות משערין
בס' ערוגות ח"מ שצ"ד זכח הרמב"ם בפ"י המשנה שזה שיעור
ביטול באיסורין, ולדברי הסמ"ג ששיעור ס' דבטל איסור
בהתיר הוא הלכה מפי קבלה, נראה לי שהוא בכלל שיעורין הלמ"מ
והא דאמרו בחולין צ"ו ב' ואמור רבנן בששים אמר לי
ירידי הרב הג' דר' שיפער רב דעיר קארלסרוה, שמצינו
דאמרו אמרו רבנן אפילו בדבר הלכה או דאורייתא כמו
בפסחים פרק ב' מפני שאמרו וכו' הציץ מרצה וכו',
וזכרנו ששמעתי מפי אדוני אבי מורי הרב ר' יחזקאל
יונה נ"י וטעמו כצפיחות בדבש איך אמר טעמו כדבש, הא
אמרינן בברכות ד' נ"ו ב' שדבש אחד מששים למן ואמר
שמעמו ר"ל שנותן טעם אחד מששים ממן כתבשיל או טעמו
כדבש חוינן ששיעור זה מרומו בתורה, ומצאתי בערוך ששיין
ו"ל כצפיחות כדבש תרגום ירושלמי כששין כדבש וזה הוא
כפירש אבי מורי שליט"א ודפח"ה.

סימן ב

עניני הלנת המתים וחנוטה

מוסכם לכל הפוסקים שתכיף למיתה קבורה ועובר על לא תלין בלינה פורטא ואין לה שיעור. רק היראים כתב שלא זו עד הבוקר עי' בספרי ש"ת שבט מנשה סימ' ק"ו, וסומכין על הסימן הטובהק בנוצה בנשימות האף שהיא מיתה ודאית ולא חישינן לעולף כלל וראיה מדאמרה תורה קבור תקברנו ביום ההוא והקבלה שה"ה כשאר מתים, ומעם קבורה נראה לי הוא משני טעמים (ה) משום ביוני דהיינו ביוון החיים כדאמר הגמרא בסנהדרין ד' מ"ו, (3) יש ביוון לפני המקום שאדם נעשה בצלם אלהים וכדכתיב כי קללת אלהים היא שמיתה קללה היא, ומהשני טעמים צריך תכיף למיתה קבורה ובאם אדם חשוב הוא אין אנו עוברים על לא תלין שזה כבוד החיים וכבוד הקב"ה שצדיקים במיתתם קרוים חיים, ובירושלם שלעולם השכינה שרויה שם תקנו אפילו לכבודו אינו מלין שזה כבוד המקום ומעלה יתירה תקנו בזה ואין צדיק בארץ אשר לא יחטא, והנב"י כתב שאי אפשר להרוח לשוב למעלה עד שישוב תחלה הגוף לארץ אשר לקחו משם ועי' שבת קנ"ב ב' וברש"י שם כל שאוטרם בפני המת יודע עד שיסתם הגולל, ועי' קהלת י"ב ו' וישוב הרוח וכו', ולפי זה מעשה החנוטה בלא קבורה וראי אסור ובפסחים ד' נ"ד ע"ב א' מ"ג דברים עלו במחשבה לכראות על המת שיסריח דאל"כ הקרובים הוו מצניעין אותו ורואין את צערו תמיד לפנים כפירש"י ומעשה החנוטה התחכמות נגד פעולותיו של הקב"ה, ומעשה החנוטה דיעקב אבינו היה משני טעמים (ה) מטעם המלך (3) כדי להוליכו למקום רחוק וזה שרי. וחנוטה בלי קבורה אין שום ספק שאסור, ומעשה החנוטה מבואר בתו"ט פסחים פ' ד' משנה ט', ואפשר הא דאיתא בירושלמי

כתובות פ"א הלכה א' אמר שרפוני היינו מעשה החנוטה כדפירש התו"ט לפי שבשמי החנוטה שורפים אותם, אבל מה שאמרו שם אמר ועכידו בי עבודה צריך עיון רב עבודה זו מה היא? וענין פוקדים על המתים ג' ימים ומעשה שפקדו אחד וחי"כ"השנים, ואח"כמזאחד והוליד ה' בנים ואח"כמת כדמבואר במס' שמחות נראה לי שזה כמו דמעשה בפסחים ד' ג' א' רב יוסף בריה דרב יהושע בן לוי חלש ואיתנגיד כי הדר וכו' פירש"י גוע ופרחה רוחו ולא הוי מיתה ודאית, והא דפוקדים על המתים אפשר שזה היה מטעם גורת המלך. אבל על פי דין תורה אין לחוש כלל לעולף בסימן טובהק בהנוצה כדכתבתי לעיל, והנה בכבא מציעא ד' פ"ו א' עד דאתא אלישע לא הוה דחליש ואתפח אתא אלישע בעא רחמי ואתפח ואפשר שמומן אלישע שראו דחליש ואתפח והוה דבר חדש ופלא ומאותו הומן התחילו הפקידה ובאמת לא חיישנן לעולף וולת במדינות אשר יש קפידא מהמלכות על ככה וחי לרבנן ולכל ישראל הללויה.

סימן ג

שאלה מחכם אחד אם יש בהן

טמט גם היום בנפולת הגורל או מסורה?

תשובה! דבר זה אין יודע לאדם והדבר מסור לשמים, וכמו שכתב הרמב"ם בפירש המשניות במס' שבועות לענין השעירם שהם מכפרים מסור ביד ה' ולא שייך לומר הלכה כמי, ברם יש לשאול אם נכון וראוי לסמוך על הגורל, אמנם המנהג היום בכית הכנסת ליפול גורל באמירת הקדשים ומנהג ישראל תורה היא, ואח"כ מצאתי בס"ד בחשובות הגאונים סי' ס"א וז"ל ובכל מקום שיפול הגורל יטלנו ואין רשות לאדם מישראל לעבור על הגורל שאין הגורל אלא

מפי שמים שנאמר על פי הגורל תחלק הארץ, והעובר על הגורל כעובר על עשרת הדברות עכ"ל, ומדברי זה יש תשובה גם על שאלתך, אבל לא נודע לנו איך היה הגורל בוטן הקודם בדברים הנוגעים במשא ומתן אם הי' כותבין פתקאות וכתבין עליו שם האיש וגורל לה, ובאופן זה ודאי כיוונו הגאונים מזה שאמרו שאין הגורל אלא מפי שמים וכו', ואגב ראיתי שם בסימ' י"ט אשה שכאה עליה בהמה מה היא לכהונה. תשובה מותרת לכהונה עכ"ל, וצ"ע ועיי' סוטה ד' כ"ד ע"א ותוס' כ"ו ע"ב ד"ה למעוטי וכו' ובספרי שו"ת שבט מנשה ס"י פ"ו.

סימן ד

שאלה איש ואשתו לכל אחד חפץ כי יקרא הבן הנולד להם על שם אבי המת למי הזכות?

תשובה! לדעתי שהנכון עם הבעל וסמך ורמז לזה ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם וכו' ועיי' בספורנו, אבל למען השלום דמותר למחוק שם השם, כדי לעשות שלום בין איש לאשתו יש קדימה לאשה. והמהרש"ל ז"ל בים של שלמה פ"ד דגיטין סי' כ"ו כתב דאחד היה שם אביו מאיר ושם אבי אשתו אורי וכל אחד חפץ כי יקרא הבן הנולד על שם המת ולמען עשות שלום ביניהם קראוה שני אור, "מאיר", "אורי" והובא הדבר גם בס' שם הגדולים.

סימן ה

תשובה לירא אחד באשכננו!

על ששאל אדוני איך תתנהג בא"ו בעבודת הצבא במקום שלא שכיח היתרא? הנה הכ"מ בהלכות מלכים פ"ח וז"ל אין כוונת הרמב"ם במי שהוא מסוכן מחמת רעבון שזה הוא דבר פשוט וידוע וא"צ לכתבו ואפילו אינו מחלוצי צבא מותר, אלא כשהוא תאב לאכול ולא שכיח ליה היתרא! באותה שעה א"צ להמתין על היתרא עכ"ל. וזהו רק בחלוצי צבא אבל שאר אינש ודאי צריך להמתין על היתרא, רק מי שהוא מסוכן מחמת רעבון, אבל דבר זה צריך ליוהר לאכול הקל הקל תחלה אם מצא בשר טרפה ונבלה לא יאכל חלב ודם מפני שיש בהם כרת, אבל האמת אניד לך שיוכל אדם לחיות שנים הרבה בלי לאכול בשר ולא על הבשר לבד יחי האדם ושהדי במרומים, שאנכי נע ונד בארץ ולא בא בפי דבר פגל, ובשנה העברה הייתי באקספרד לערך חצי שנה ואכלתי רק דגים קטנים ושכר ואף שאינו כדאי להתפאר בו, שכך הוא גורת מלך אבל לטען קנאת ה' כתבתי זאת, וכל המחמיר תבא עליו ברכה משולשת, וכל המלגלג היא עוות אולת וחוצפה גדולה בלתי משוערת.

(1) וכן מצינו דוד שחזו צולנוס ומוסוכן וכלל ונחם הפנים המוסרים מלפני ה' שמואל ה' כ"ח ואין לך דבר שמווד צפני פיקוח נפש אלא ע"א וגלוי עריות ושפיכות דמים, וצחלוני לצי דוקא צמלחמות מלוה.

סימן ז

שאלה גר שבא להתגייר והוא סרים איך הוא דינו ?

תשובה ! אינו צריך אלא טבילה בלבד כיון שסרים הוא היכן מלו מקום מילה כבר כרת כולו ואיך מלו אותו הלכך כאשה דמי ופטור ממילה. ואין חלק בין סרים אדם לסרים חמה ועיי' יבמות ד' פ' — ואפשר שאין מקבלין אותו, ולא יבא בקהל ה'.

סימן ז

שאלה מה עניין ימות המשיח ?

תשובה ! הרמב"ם בפירושו למשנת חלק כתב וז"ל אין אנו מתאווים ומקוים לימות המשיח לרוב התבואות והעשר ולא שנרכב על סוסים ולא לשתות יין במיני זמר כמו שיחשבו טבולבלי הדעת אלא התאוו הנביאים והחסידים ימותה"מ למה שיהיה בהם טקבוין הצדיקים וההנהגה הטובה והחכמה וצדק המלך ורב ישרו והפלגת חכמתו ומקרבתו אל האלהים עכ"ל ובאגרת תה"מ כתב וז"ל כל פרטי הענינים אשר יהיו בזמן המשיח הכל דברי אגדה שדברו בו לפי השערת דעתם לא בקבלה ואין לסמוך עליהם עכ"ל, וז"ל הר"ב רש"ה הוקן בספרו דברי שלמה ד' קפ"ו הרבה פעמים אני אומר להמון שאין היהודי יהודי בעבור שעתיד המשיח לבוא שבין כך ובין כך היהדות מחויבת מצד אמתותה בעצמה אבל היהודי מאמין שיבוא המשיח בעבור שהוא יהודי והוא אחד מעקרי דתו ע"כ ובדף רמ"ז כתב עוד גם אם יעלה על הדעת שלא יבוא משיח משה אמת וחורתו אמת עכ"ל, וז"ל הרמב"ן ז"ל בסוף

שער שני מספר הגאולה שלו דע יעורך האלהים כי אם נסכים כלנו שפשעינו וחטאות אבותינו אברו מאתנו כל הנחמות ושיאריך ה' עלינו הגלות לאין סוף וכן אם נאמר שרוצה האלהים לענותנו בעוה"ז בשעבוד הגלות לרצון או לתועלת כי זה לא יויק בעקר התורה מאומה, כי הנה אין תכלית גמולנו ימות המשיח לאכול מפרי הארץ והתרחץ בחמי טבריה וכיוצא בהם מן התענוגים, ולא גם הקרבנות ועבודת בית המקדש הם תכלית חפצו ממנו אבל גמולנו ומבטנו הוא חיי העוה"ב והתענג הנפש התענוג הנקרא גן עדן והנצל מעונש הגיהנם, ואנחנו עם זה מקוים דבר הגאולה מפני שהוא אמת מפורסם אצל בעלי התורה והנבואה ונעזר בה את ישני הצרות ונחסום את פי האפיקורסים זה עקר תאותנו וכספנו לימיה"מ ואמנם נפשנו המתאוה תזעזר ג"כ לימים ההם למען הראית לבעלי דיננו כי האמת אתנו ונכלל לנו בשרש הזה מצוה רבה והוא שאנחנו חפצים בקדוש השם לעיני כל עמי הארץ עכ"ל. וז"ל הגאון ח"ס חלק י"ד סי' שני"ד א"א לי בשום אופן להאמין שתהיה גאולתנו אחד מעקרי הדת, ושום יפול היסוד תפול החומה הלילה, ואם היינו מעלים על דעתנו שיגרש השי"ת אותנו גרוש עולם כדעת ר"ע בעשרת השבטים לא מפני זה רשאים אנחנו לפרוק עול מלכות שמים מעלינו, לא נעבוד את ה' לאכול מפרי הארץ ולשבוע מטובה רק לעשות רצון אלהים חפצנו, על כל האופנים עכדי ה' אנחנו, יעשה עמנו כרצונו וחפצו ואין זה לא עקר ולא יסוד לבנות עליו שום בנין וה' הטוב יורנו אצלנו מארחותיו ונלכה בדרכיו ונהיה ממבורכיו עכ"ל. והנה בחולין ד' ס"ז ר' יוסי בן דורמסקית אומר לויתן דג טהור הוא וכי ומאי נפקא לן בזה אם הוא דג טהור הוא או לא כבר כתב הגאון רי"ב דכל עיקר בא ר"י לאשמועינן דטהור כדי דלא

תיסיק אדעתן ממה דהוקש לנחש שהוא טמא ומה יצא לנו דין גדול דאי הוה אמרינן דטמא הוא ואנחנו נדע מקראי שלעתיד לבא יאכלו הצדיקים מטנו כדאיתא בב"ב ע"ה ובכך צדיכין אנו לומר דעל כורחין מצות בטילות לעתיד לבא ולפ"ו מותר לקבור את המת בכלאים ובלי ציצית כדאיתא בנדה ס"א ולאפוקי מהמכשול זה הודיע לנו התנא דטהור הוא ולעולם אין מצוה בטילות.

סימן ה

תשובה לחכם אחד באשכנז!

ומה ששאל אדוני אם יפה המנהג שגומרין התורה בתלת שנה? כבר כתבתי שמנהג ישראל תורה¹ היא, ובכל קצוי ארץ גומרין התורה מיר"ט של העצרת עד עצרת הבא דהיינו כל התורה מבראשית עד לעיני כל ישראל בשתא אחת, זה ראיתי וזו תורה וזו שכרה אבל בתלת שנים לא שמענו ולא דאינו בגלילי רו"פ. ומה שמצינו בתלמוד שבמערבי גומרין בתלת שנה זו אמת, וכן משמע מהא דאיתא בברכות ד' ה' רב כיבי בר אבוי סבר לאשלומינהו לכלהו פרשייתא דכולי שתא במעלי וכו' וקשה הדבר לומר להשלים ביום א' שני פעמים טקרא דכל חמשה חומשי תורה וגם התרגום כולה טה שאין הפה יכול לדבר אף במרוצה גרולה ומכ"ש לבוון בהם פירוש המלות ולהתכוון בהרבה מקומות שהתרגום מוסיף ומפרש וצריך בהם עיון היטב אלא ע"כ צריך לפרש

(1) ע"י חמשים כ"ו יצוות ק"ג מנחות ל"ג וצ"ו ק"ג

שבימיו המנהג להשלים התורה בשלשה שנים והוא סבר
לאשלומינהו דכולי שתא כמעלי יומא דכופוריא היינו שלישי
התורה וזה אפשר לאשלים ביום אחד. ועי' בערוך כל
ובהפלאה שבערכין.

סימן ט

שאלה הנודר מחמי אור אם מותר בחמי טבריא ?

תשובה! מצינו לענין שבת המבשל בחמי טבריא
וכן לענין בישול בפסח⁽¹⁾ דלר"י שחמי טבריא היא תולדת
האור ודאי אסור גם בחמי טבריא, ועי' פסחים הנודר מן
האור אסור באורן של כוכבים, ולדעתי נראה לי שכל חמי
מעיונת נקראים על שם חמי טבריא לפי שחמי טבריה היא
המים החמים הנמצאים בראשונה וראיה לדברי משבת לענין
גזירה בחמי טבריא יע"ש, ואם אמת הוא יש לי לתרץ קושיא
עצומה המובא בח"ש בשם חכם ירושלמי דאיך יתכן לבשל
את הפסח בחמי טבריא הא הפסח צריך דוקא לאכול בירושלם
ופסול ביוצא ולפי השערתי דכל חמי מעיונת הנמצאים קורין
על שם חמי טבריא שפיר במציאות שגם בירושלם היתה
מעיון שיצא מים חמים כמו חמי טבריא. וכמו שנקרא טבריא
חמת על שם חמי טבריא במגלה ד' ו', כן נקרא כל מים
חמים היוצאים מן המעיונות על שם חמי טבריא⁽²⁾.

(1) פסחים ו"ח א'

(2) עי' בהפלאה שבערכין עס טבריא שאמר סיס שני ערים

סימן י

שאלה מי שמחויב לישבע אם יוכל לישבע
השבועה ע"י הכתב?

תשובה! זה תליא אם כתיבה כדיבור דמי, והנה
בירושלמי בפרק כהן גדול דן ודנין אותו אמאי וימנה אנטלר
הגע עצמך שנפלה שבועה ואנטלר בשבועה פ"י הערוך כתיבה
השיבו ואנטלר הוא אפוטרופוס כלומר אפוטרופוס יוכל לישבע
עכ"ל מיהא שמעינן דאינו יוכל לשלוח השבועה ע"י כתב
דאל"כ אמאי לא מתמה וישלח ע"י כתב, וטוה ראייה שכתובה
לאו כדיבור דמיא. וטוה הירושלמי היבא ראייה הערוך דיכול
הנתבע למנויי אנטלר ולא תני במתניתין דנין אותו אלא היבא
דאיכא עליה שבועה דאי לא הוה מתמה עליה וכי אית ליה
לנתבע למנויי אנטלר אלא מדקא דחי הגע עצמך שנפלה
עליו שבועה שמע מינה כדאמרינן הוא.

סימן יא

שאלה אם מותר לשום בביתו צורות אדם להידור הבית?

תשובה! צורות שלמות ודאי אסור וע"י בש"ות ח"ם
מה שהשיב על זה לבעל שטלאכתו לעשות תמנות¹) ובערוך

על סם טצריא ואחת צח"ל והוכרח כן לפי דאיתא צו"ר טצריא
על סם טצריוס קיסר קליפו צרוויי יע"ש. ואני חונר טצריא סם
העיר ושם המדינה, והוא צנס עיר אחת ונקרא ג"כ סם טצריא על
שמו טצריוס וזו העיר היתה עיר הצירה שלו, ולפי זה יחודן וזה
שחונה סם הרצב

(1) שיעשה חנויד לרס חסורה וסשאר יעשה אינו יהודי ונתן
לו עלה סיסני עיין אחת יע"ש וזה רשום בצכרוני

בדולקי וו"ל מדרש שמואל פסקא ותקח מיכל את התרפים חני בשם רבי איבו נקודים של בדולקי ובקצת נוסחאות כתוב של ברקלי פירש נקודים ציורים וצורות מלשון נקודות הכסף ופירוש ברקלי באות ריש בלשון רומי דוברי אמת ורבי איבו משיב¹) דברים נכוחים על קושיא עצומה אך יתכן שכבית דוד עבד ה' היו תרפים ועצבים לכן אמר אע"פ שענין תרפים הוא צלמי בני אדם יפים ובריאים עשויים בכח טוטאה וחישכים עובדיהם שמגידיהם העתידות ודוברי אמת הם אך באמת התרפים דברו און, אלו תרפים של בית דוד היו צורות דומות לתרפים עשויות להידור הבית ואולי לא היו צורות שלמות אלא עד חצי הגוף כמו שנוהגים היום לשום בהיכלי שרים וכגון אלו לא אסרה התורה, עכ"ל. בשבת קט"ט ת"ר כתב המהלך תחת צורה ותחת דיוקנאית פי' צורת אדם המצוירת בכותל הכתב שתחתיו אסיר לקרותו, פי' אחר מציירין כיצד נעקד יצחק ושאר מעשים ב"מ קט"ו א' אבל אתה נכנס על שכר דיוקנאות פי' ששכרו לצור לו צורות ודיוקנאות בכותל ועי' שם בתום' שבת ד"ה ודיוקני וכו' ועי' ר"ה כ"ד ב' עי' בהגהות הרא"ש פ"ג ע"ז מעשה בקלוניא שציירו בתלונות של בית הכנסת צורות אריות ונחשים ואסור שלא דבר חוצץ בינו לבין הקיר וכו' יע"ש.

(1) מהר"א פי' שהיו הנשים עוסות לורת צעליהן כדי שיהיה חמוד תוארו לנגד עיניהם ונרוב להצחם אותו ונוס המין היו התרפים אשר לניכל בצורת דוד להצחם אותו והצח עזה ולא היה צדן לך עון ולכך שמה אותם צמקומות כי היו צדמותו ע"כ ועי' כלי יקר צ"ס המדרש תמולך תחת ושתי שיהיה לורת ושתי תקוקס לעומתו ולוחה שתמולך תהיה ממש תחת ושתי ר"ל שיסירו לורת ושתי המצוירת והיא תמולך תחתיה, ועי' סופטים י"ח שאל נח צאלהים צרש"י וד"ק

סימן יב

שאלה אם מותר לשרוף את המת או לא?

תשובה! כבר כתבתי מזה בספרי ש"ת „שבט מנשה“
ובספרי „ראש מנשה“ הנה בירושלמי כתובות פ' י"א ה' א'
ו"ל ר' יודן בעי אמר שרפוני ועבדו בי" עבודה ותנו חצי
שדה פלוני לפלוני אם אין שורפין אין נותנין עכ"ל, הק"ע פ'
אמר שרפוני לאחר מיתתי, והפ"מ פ' עשו עלי שריפה
וכוונתו כמו ששורפין על הטלאכים, ומה עבודה הואת לא
פירשו כלם. לכאורה י"ל דהא דאמרו אם אין שורפין, הוא
משום דלא שרי לשרוף את המת. וגם יש לפרש אם אין
שורפין רק בלשון שאלה דהיינו באופן דלא שמעו מה שצויה,
אבל על פי הדין מותר לשרוף ובכבא מציעא ד' כ"ד ע"א
אוגנין בעליתיה כו' והקשה המהרש"א בח"א אע"ג דקבורת
המת מצוה היא ועובר בל"ת כדאמרינן בפרק נ"ה מ"ו ע"ב
מ"מ לא היה חס ר"א על הקבורה דאיבעיא להו התם קבורה
משום ביונא או משום כפרה והוא כבר בא לידי נסיון שאין
רטה ותולעה ישלוט בו ולא יבא לידי בויזן וכפרה נמי לא
הוה צריך דיסורים שהיה לו היו מטרקין ומכפרין עליו וכו'
עכ"ל וקשה לי על דבריו הא קבורה גוה"כ הוא דכ' כי קבור
תקברנו, ומה דכתב דיסורים שהיה לו היו מטרקין ומכפרין
עליו ולא צריך כפרה זה שייך ג"כ בכל המותים אבל האמת
הוא כמו שפירש הוא אח"כ בעצמו דמשום כבוד המת שרי
להלין והוא משום כבודו עשה כדקאמר ולא מעסקי בי כו'.
וכלל בדבר זה וכיוצא בהם דבלי ספק מימות יהושע עד
עתה היו נוהגין בני ישראל לקבור את המת ולא היה בזה

(1) ע"י חו"ט פ' מקום סקסגו

שום פקפוק ברם רבותינו חקרו ורצו לעשות רמו וכן בכל
המצות מקובל איש מפי איש ממש רבנו עד היום.

סימן יג

שאלה כהן שלא התפלל ומצא צבור מתפללין
מותר לעלות לדוכן או לא?

תשובה! מצד הסברא מדמצינו שאסור להקדים שלום
לחבירו קודם שיתפלל כמו כן אסור לכהן לברך או דלא דמי
ועוד דאמרינן הני מילי להקדימו לפתחו אבל אם מצא כנגדו
מותר וזה מצא צבור אבל לכתחילה אפשר שלא לעלות
לדוכן ועוד מצינו וכיפר בעדו ובעד ביתו מתחלה בעדו
ואח"כ בעד ביתו לזה אפשר לומר שמתחלה צריך הכהן
להתברך ואח"כ לברך, ודע ששאלה זו שאלה לפני הגאונים
והובא בערוך חלון והשיבו לא מצינו דבר שמעכב בכרכה
אלא נטילת ידים דאמרינן כהן שלא נטל ידיו לא ישא את
כפיו שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה' סוטה ל"ט, אבל
תפילה לא מצינו שמעכבת הילכך יעלה ויברך, ועוד כתב
שם וז"ל ראינו כהנים כשהן מברכין ובאין לברך פותחין
אצבעותיהם יש בהן טמש או מסורה לא מצאנו בתלמוד כל
עיקר אלא שאומרים בה רבנן כמה טעמים וכו' יע"ש והיראים
מרא"ט כתב מציץ מן החרכים מציץ מחרכי אצבעות הכהנים.

סימן יד

ברכת החטה

בברכות ד' נ"ט ב' הרואה חטה בתקופתה וכו' בערוך
חטה פירש הערוך וז"ל פ"י חטה בתקופה בתחילת מחזור

כ"ח שנפלת התקופה של ניסן בתחילת ליל ד' בכוכב שבתאי
כתחילת בריתך, פ"י אחר חמה בתקופתה וכוכבים ומולות
כסדרן בימות הגשמים בעת שהיו ג' ימים מעוננין ולא נראת
חמה בהן ולא כוכבים אותה העת צריכין לברך עליהן בעת
שיתראו וזולתי זאת העת לא, ירושלמי¹ אמר רב הונא הדא
דאת אמר בימות הגשמים ולאחר ג' ימים שנאמר ועתה לא
ראו אור בהיר הוא בשחקים ורוח עברה ותטהרם עכ"ל, ולא
הביא דברי אב"י כלל. והר"ף ובה"ג ג"כ לא הביאו והגהת
מיימוני כתב שאין לברך ברכה זו רק אחר ג' ימים שנראה
החמה וזולת העת הזאת אין לברך, ובה"ג כתב וז"ל אמר רבי
יהושע בן לוי הרואה שמים בטהרה מן העבים אומר ברוך
עושה בראשית. ת"ר הרואה חמה בתקופתה ולבנה בתקופתה
וכוכבים במסלותם ומולות כסדרן אומר ברוך עושה בראשית
רבי יהודה אומר הרואה לבנה בחידושה אומר ברוך וכו' ולא
נתן זמן מתי לברך אלא כמשמעו, ובתוספתא איתא וז"ל הרואה

(1) פ' ט' הלכה ז' והפ"ו פ"י על הרקיע צטטרותו קאי
וע"י הטב צד"ק יוסטע צענין דאמר ציומא דעיבא וציומא דסותא
לא מהלינן כי היא סכנה למוציא דם, ולמה אין נשמרים עתה
מלימוד ציומא דסותא וסותא הוא רוח קדים, כחצ הטעם כי
צכל יוס טוסצח כמו שארז"ל ד' רוחות מנסצות צכל יוס ורוח לפוניח
עס כל אחד מהן וצרוצ היומ"ס היא לצדה גוצרת על שאר הרוחות
לפיכך מלינן צכל יוס על הצרוצ ורוח לפוניח היא המפוצרת העננים כמו
שכחצ רוח עצרה ותטהרם ועל רוח לפוניח הוא אומר כי אין יוס
צהיר וטהור חלל עס רוח לפוניח וכן הוא אומר מלפון זהב יאתה
ועס שאר הרוחות יונלאו העננים לצרוצ שאינן מופצרות מפניהם
חע"פ סרוח לפוניח עומס כמו שאמרנו היא טפילה להס חצל
צסיוחה גוצרת היא מופצרת העננים ולפי צצמדצר לא נצצו צטלו
המילה יע"ש עוד, וזוה הירושלמי קשה על דצרוי

את החמה ואת הלבנה ואת הכוכבים ואת המולות כסדרן
אומר ברוך עמ"ב רי"א המברך על החמה זו דרך אחרת וכן
היה רי"א הרואה את הים תדיר ונשתנה בו דבר צריך לברך
עכ"ל ולא ידעתי לפרש מה זו דרך אחרת דאמר ר"י ולולא
דמסתפינא הייתי אומר שצ"ל זו דרך ארץ, וא"ש ג"כ הלשון
וכן היה רי"א שזו דרך ארץ שהרואה את החמה תמיד
ונשתנה בה דהיינו בג' ימים מעוננין ואח"כ בהיד הוא
בשחקים ורוח עברה ותטהרם צריך לברך וכן בהרואה את
הים תדיר צריך לברך אחר שנשתנה זו דרך ארץ שדרך
העולם בעת שהרוח חוק על הים וחישב להשבר ואח"כ הרוח
עברה יתנו שבח ותודה לאל יתברך.

סימן טז

שאלה מה טעם אמר בכ"מ בן נון בחירק ולא
יאמר באחד מהם בסגול כמו שהוא מנהג ברוב?

תשובה! בן נון⁽¹⁾ בחירק כמו בסגול ואמר בכ"מ בן
נון בחירק ולא יאמר באחד מהם בסגול לפי שהן נדבקות
שתי המלות לעולם מפני שהם מלות ועירות ונדבקות ובהדבקים
תקל הקריאה בחירק ולא כן בסגול כן כתב הרד"ק וזה אמת
ולא נצטרך לבקש טעם אחר.

סימן טז

שאלה אם מותר לאבל קודם קבורה רחיצה
וסיכה וחלוף בגדים או לא?

תשובה! הנה מצינו בדוד המלך ויקם דוד מהארץ

(1) עיי' דברי הימים א' ט"ז זכריהו בן, וכחצ הרד"ק כך
סיה סמו בן וזה לבן המזכר בספר תהלים, ולדעתי יוכל להיות
שאזו קראו בן נון לכך כתב בן בחירק כדי להודיע סקרא בן.

וירחץ ויסך ויחלף שמלחו ויבא בית ה' וישתחו הנה כל הדברים הנזכר אסור לאכל בימי אבלו והיאך עשה אותם דוד פי' הרד"ק כי קודם קבורה עשה כן שלא נתחייב עדיין באבילות וכו' ועוד פי' כי לא נתחייב דוד באבילות מן התורה כי תוך שלשים יום ללידתו מת הילד והוא ספק נפל אם נולד לשמנה וכו' יע"ש מכל הני הנאמרים יש ללמוד שני דברים, הנה כל זה אמת ברם מה שתמה דאך עשה אותם דוד, במחכ"ת נעלם ממנו משנה מפורשת ביומא ע"ג ב' יהכ"פ אסור וכו' ברחיצה ובסיכה וכו' והמלך והכלה ירחצו את פניהם ושם ע"ח ב' מ"ט מלך משום דכתיב מלך ביפיו תחוינה עיניך.

סימן יז

שאלה מי שכריך על מצות סוכה קודם פתיחות הדלתות למעלה מסכך הסוכה אם יצא ולא צריך עוד לברך או לא? תשובה! שאלה זו נשאלתי מידיד ה' כבוד הרב הגאון רמ"ל באמבערגער אב"ד דק"ק באד קיסנגען נ"י וזאת תשובתי מה שמען כבודו שכל המצות צריך לברך עובר לעשותן א"כ הכא נמי הברכה היא קודם לעשייתה, ומאי איכפת לן אם הדלתות למעלה מן הסכך מכוסה, לדעתי נראה לי שמכ"מ צריך הסוכה לפניך מוכן כדין וכדת, סוכה ראויה לישיבה ולברך עליה, אבל אם הסוכה מכוסה למעלה מן הסכך אין סוכה לפניך, והוה כמו שכירך על לולב ואין לולב לפניו ובידו, כמו כן איך הוא מברך לישיב בסוכה שאין שם סוכה לפניך ובגבולך ברם אם הסוכה כדין וכדת ומוכן לפניך י"ל שיוצא אע"ג אם בירך קודם שיכנס בסוכה, אבל באופן הנ"ל ודאי לא יצא והוה ברכה לבטלה וצריך לברך פעם אחרת, דעיקר סוכה הוא הסכך. ובוה נראה לי ליישב מה שהקשו לדעת המ"א דשופר של בהמה טמאה אסור מטעם דאיתקש

כל התורה לתפילין וכו' יע"ש ב"ה שופר, א"כ היכא אמרו בסוכה שעשה דופן לסוכה מפיל שהיא בהמה טמאה אבל לפי הנ"ל א"ש שעיקר מצות סוכה הוא הסכך ומאי איכפת לן אם הדופן מן דבר טמא, ברם יש לרחות שסוכה בסכך בלי דפנות לא יוכל להיות וא"כ כל הסוכה דהיינו הדפנות עם הסכך בכלל שם סוכה היא, א"כ אפשר לומר שגם הדפנות צריך להיות מדבר טהור. ולכן י"ל שמן המותר בפ"ך לא שייך לומר רק בדבר שאין אפשר לעשות רק ממין זה כמו עור הבתים ושופר לא יוכל לעשות רק מבהמה ועל זה שייך לומר שצריך מבהמה טהורה מטעם מן המותר בפ"ך, אבל סוכה וכל כיוצא בו שיוכל לעשות אפילו שלא באו מן החי, ועל זה אין בכלל מן המותר בפ"ך. ועוד נראה לי לומר שדוקא לכתוב תורה או תפילין הוא בכלל תורת ה' בפ"ך, אבל לא בשאר מצות שאין בה קדושה והוכרת שם שמים עין בספרי ש"ות. שבט מנשה" סי' קכ"ה.

סימן יח

שאלה אם צריך ליתן מעשר מדבר שבא מנס?

תשובה! דבר פשוט נראה לי מדאמר יעקב וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך משמע מכל אפילו מניסא, וראה ברש"י תולדות מאה שערים. ובתוספתא של תרגום ראיתי (מלכים ב' ד') הובא ברד"ק וז"ל וכד אתרחיש לה ההוא ניסא אמרה ליה לנביא דיי אית עלי עשור מהאי מישהא או לא אמר לה בעליך ון נביא דיי במילתא דליכא עליה עשורא ואף את לית על משחך עשור דמן ניסא הוא עכ"ל וכו' ראה נא שם. משמע מהתוספתא שלא צריך לעשור מניסא, ולדעתי נראה לי לחלק בדבר זה, אם הנס בה בדרך הטבע ודאי צריך לעשור וכמו ביצחק מאה שערים אבל בדבר

נס שלא ע"י דרך הטבע כמו במעשה דאלישע לא צריך לעשור וראיה לזה נראה לי מתוס' מנחות ס"ט ב' ד"ה חיטין וכו' והספק שהיה לאשה מנשי בני הנביאים אם שהשמן הי' בדרך נס או דרך הטבע וזה היה הספק בגמרא שם בחיטין שירדו בעבים יע"ש בתוס'.

ובהגהות מצפה איתן בשם מ"כ הקשה דא"כ יופסלו למנחות דהא קי"ל דבעינן קרבן ממשקה ישראל טן המותר לישראל ומעשה נסים לא הוי טן המותר דאיחא בתענית שאסור ליהנות ממעשה נסים וכיוצא בזה כתב בידי משה ריש שה"ש דמעשה נסים פסול למזבח כיון שאסור ליהנות ממנו, וקושיא זו יש להקשות גם על מעשה דאלישע שאמר לכי מכרי את השמן ושלמי את נשיכי ואת ובניכי תחיי בנותר. ולי נראה דאיסור זה אינו אלא בשיש לו להחיות את נפשו, אבל באופן כמעשה דאלישע ודאי שריא א"כ לא שייך בזה להקשות דמעשה נסים לא הוה טן המותר, הא יוכל ג"כ להיות פעם בהתיר וכמו דאשה מנשי הנביאים שחיו ימים הרבה בנותר א"כ הוי טן המותר.

סימן יט

ענין ספקא דאורייתא לחומרא, אי מדאורייתא לחומרא או מדרכנן לחומרא?

הנה בהלכות מילה כפ' ג' כתב הרמב"ם וכן אנדרווגינוס אין מברכין על מילתו מפני שאינו ודאי, ושאלוהו חכמי לוניל ע"ז הלא ספק תורה היא ועל ספק דרכנן הוא דלא מברכנין. אבל על דאורייתא מברכנין חוץ מן הדמאי שרוב עמי הארץ מעשרים הם כדאמרינן כפ' במה מרליקין, והובא השאלה בספר כתאב אל רסאייל לרבנו מאיר הלוי, והשיב הדברים ידועים שכל ברכה שעל המצוה מדרכנן היא בין

שתהיה המצוה מדבריהם בין שתהיה מן התורה וחכמים הם שתקנו הברכה והם שאמרו כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא, לפיכך כל דבר שנסתפק לנו אם עשית דבר זה מצוה בין שיהיה הציווי של אותה מצוה מדבריהם בין שיהיה מן התורה עושים אותו דבר בלא ברכה ומפני זה נפסקה הלכה בסוכה בהדיא בשמיני ספק ו' הכי והולכתא מיתב יתבינן ברוכי לא מברכינן ומינה את למד לכל המצות שיסתפק לנו אם אנו מצווין אם אין אנו מצווין עושין בלא ברכה וזהו העיקר שסומכין עליו ואותם הדברים האמורים בפ' במה מדליקין (ד' כ"ב) בענין אחד הם אמורים וזהו פירושם שילינן בגמרא על ברכת נר חנוכה היכן ציונו רב אילא אמר מלא תסור ורב נחמן אמר משאל אביך וגו' שמעינן מדברי שניהם שכל מצוה שהיא מדבריהם מברכינן על ספק מצוה ע"כ נוסח תשובתו. (ומה דמסיים „על ספק¹) מצוה“ צ"ע). והנה בירושלמי בריש ברכות ספק ברכת המזון צריך לברך שנאמר ואכלת ושבעת וברכת. ולכאורה קשה לי טובא לפי הכלל הנ"ל, ברם ניחא לי שברכת המזון לא דמי לשאר ברכות ששארי ברכות הוא רק מדבריהם לכן הם אמרו שעל הספק אין צריך לברך מטעם שעובר משום לא תשא אבל ברכת המזון עיקר הברכה הוא מדאורייתא כדכתיב מפורש בתורה הילכך אפילו על הספק מברכינן. ומה נראה לי ראייה שספק דאורייתא לחומרא, הוא מדאורייתא לחומרא, דאם לא כן היאך אמרו שמברכינן על ספק ברכת המזון שהספק לחומרא הוא מדרכנן ואיך יברך ברכה שאינה צריכה דעובר משום לא תשא, אלא ודאי שספק דאורייתא לחומרא מדאורייתא לחומרא.

(1) ר"ח 33 ברכות כ"ח

סימן כ

שאלה אם מותר לעשות סוכה מדבר טמאה או לא ?

תשובה! המ"א ב"ה שופר כתב ששופר אסור לעשות מבהמה טמאה מטעם דאיתקש כל התורה לתפילין ובתפילין צריך מן המותר בפוך, וא"כ לכאורה ה"ה נמי בסוכה, וראיתי מי שהקשה לפי כלל זה איך אמרו ז"ל בסוכה שעשה דופן מפיל שהוא דבר טמא, והנה בספר כתאב אל רסאייל שאלותו להרמב"ם ילמדנו רבינו את הנמצא כתוב בס' אהבה עור של מוזהו אין צריך עבוד לשמה אע"פי שס"ת ותפילין⁽¹⁾ צריכין עיבוד לשמן ונפסלין אם לא נעבדו לשמן, ואי משום דקרי לה למוזהו קדושה קלה הלא גם קרי לה לתפילין של יד קדושה קלה. והשיב לא מפני זה הוא אלא מפני שלא נשמע במוזהו עבוד לשמה כלל והיכי דאתמר אתמר והיכי דלא אתמר לא אתמר, ואם תאמר ומה טעם ס"ת ותפילין צריכין עביד לשמם וזו אינה צריכה עבוד לשמה לפי שעצמה של ס"ת ועצמה של תפילין הם המצוה ולכך הוצרכנו לעשות להם חשיבות יתירה והוצרכנו לעבדן לשמן כדי שיוהר בעיבודם. כדי שיעמדו ימים רבים ועצמה של המוזהו אינה המצוה ולא תחשב מצוה אלא מפני הבית שחייב בה ואם אין בית אין מוזהו אבל ס"ת ותפילין חובת הגוף התדירה הם, ע"כ. ולפי זה נראה לי שגם סוכה עצמה אינה המצוה ולא תחשב הסוכה מצוה אלא מפני הישבה שחייב לישיב בסוכה לפיכך נראה לי שמוותר לעשות סוכה אפילו מדבר טמא וצ"ע אם שופר נכלל בכלל זה או לא ? וכל הרוצה להשיב יבא וישיב.

הא דאמרו רז"ל שהמלך צריך להיות תמיד בחיקו

(1) ראה צמנלס מ'

ס'ת אחת, נראה לי זה ספר תורה שאמר כגון שכתב בו מן אנכי עד אשר לרעך שהן תרי"ג אותיות כנגד תרי"ג מצות שבתורה, וכעין זה כתב רב נחשון גאון הא דאמור רבנן תפילין בראשו ספר תורה בורועו, הובא בערוך תפל, וכעין זה כתבו בשם רס"ג על וכתבת על האבנים את כל דברי התורה. ובערוך שבע בשם תשובת רב שלום משמי הרב יהוראי גאון אמר הנשבע בעשרת הדברים ובס'ת אין לו הפרה לעולם, ולא ידעתי כעת מקור נאמן לזה.

סימן כא

שאלה אם מותר לשחוק בפייסות (לאאוען) או לא ?

תשובה! בשבת קמ"ח מפיו אדם עם בניו ועם בני ביתו. ופירש הערוך אות פס, לשון פיים שמפייסין למי יבא חלק זה, ובלבד שיהו החלקין שוין אבל מנה גדולה כנגד מנה קטנה כלומר למי יבא הפיים יטול הגדול אסור משום קוביא והיינו דומיא דמשחקין בקוביא דהוי אסמכתא ולא קניא וכו' עכ"ל. לכאורה נראה לי שהשחוק הלאוען דומיא כדמשחקין בקוביא ואין זכה בגורל מותר רק בדבר המתחלק בשוה אלא שוה רוצה בזה וזה רוצה בזה כעין גורל דחלוקת הארץ אבל בכ"מ צריך להיות החלקים בערך שוה בערך כסף ולפי זה צריך להמליץ בעד היראים שמשחקין בפייסות ויש לפיים החרדים לדבר ה' דאיוה עד כשר אשר ימצא לנו, דהמשחקי¹ בקוביא פסול לעדות ואיה ימצא עדות לחזום על הגט שלא שחק בפייסות. ואפשר להצדיקם דהפייסות הנעשה מטעם הממשלה וכדי לעשות בזה טובת הכלל כידוע באופנים שונים זה לא הוה בכלל משחק בקוביא כי כמה האנשים עושין מזה מסחר להחיות את נפשם.

(1) כאלס צמסדרין כ"ס

סימן כב

שאלה אם מותר לאומרו דבר הלכה בשם אדם גדול כי היכי דליקבלו מיניה או לא?

תשובה! בפסחים דף קי"ב אם בקשת להיחנק היתלה באילן גדול, פ"י רש"י בזה"ל אם בקשת ליחנק לומר דבר שיהא נשמע לבריות ויקבלו ממך היתלה באילן גדול אמור בשם אדם גדול, וכן כתב המ"א סימן קנ"ו סק"ב וז"ל אם שמע דין ונראה לו שהלכה כך מותר לאומרו בשם אדם גדול כי היכי דליקבלו מיניה, והנה אמאי דנקט לשון חניקה ולשון היתלה לא פירש רש"י כלום והרשב"ם פ"י אם בקשת לומר דבר שישמע לבריות ויקבלו ממך לטור בפני רב ואמור שמועותיו משמו, ומשום דנקיט לישנא דחניקה נקט היתלה באילן ע"כ ונראה הא דלא פירש כרש"י לפי שקשה לפרש כפירושו מהא דאיתא במס' כלה האומר דבר בשם חכם שלא גטרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק מישראל, והערוך פ"י אם רצית לשאול בדבר איסור פלומר שאתה צריך לדון דין חמור בדין נפשות שאול לחכם גדול ועשה כהוראתו ע"כ וכתב הגר"ב ושפיר נקט להחנק אף שהוא מיתה קלה שבכל ה"ד מיתות דק"ל כרבנן דחנק קלה אפ"ה צריך לשאול לחכם גדול ומכ"ש בשארי מיתות שנמסרו לב"ד ומשום דנקט להיחנק נקט היתלה וכו' אבל לפי פ"י הרשב"ם קשה אמאי נקט לישנא דחניקה וכן הקשה הגר"ב וחכם אחד כתב אם בקשת ליחנק ע"ד הכתוב (שמואל ב' י"ז כ"ג) ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבוש את החמור ויקם וילך אל ביתו אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וימת כו' והנראה מזה כי כאשר ראה עצתו טובה מאד כאשר הכתוב בעצמו מעיד טרם זה בפסוק י"ד וה' צוה להפך את עצת אחיתופל הטובה לבעבור הביא ה' אל אבשלום הרעה. הנה

אם היתה עצת אחיתופל נעשית היתה בוודאי מצלחת ע"כ בעבור כי נדחה עצתו הטובה והמצלחת מפני עצה נפסדה ומכשלת היטב חרה לו ונכנס החרון תוך גרונו ויחנק, ע"כ אמר בעל האגדה הוואת אם נראה בעיניך עצה הוגנת מאוד או דין שנראה בעיניך שהלכה כך ואתה ירא שאם תאמרוהו משמך לא ישמעו לך ולבסוף יחרה לך היטב ותבקש לתחנק כמו שעשה אחיתופל היתלה כלומר התחבר לאדם גדול וברר העצה או ההלכה לפניו ואו יאמרוהו אותו אדם גדול משמו ויקבלוהו ממנו ולא תנסה עצתך אי דעתך בההלכה בעבור כבודך שלא תקח עטרה עליה שלא יאמרוהו משמך ויש לדקדק טובא הא לעולם צריך לאומר בשם אוטרו וא"כ איך החכם יאמר על שמו. והנראה מזה שדברי המ"א הנ"ל הוא מקור מרש"י אבל קשה לפי מה דאיתא האומר דבר בשם חכם שלא גמרו ממנו גורם לשכינה שתסתלק מישראל. ומה שדקדק הגרי"ב על דברי הרשב"ם דהיא גופה קשיא אמאי נקט לישנא דחניקה, לדעתי דכוונתו דלישנא דחניקה שרצה לכנסה דעתו משום דירא שאם תאמרוהו משמו לא ישמעו לו וזה שאומר ומשום דנקיט לישנא דחניקה נקט היתלה באילן. ולי נראה פירש אגדה זו, דלכאורה יש לדקדק טובא אם עצה טובה קמ"ל צריך לומר יתלה מאי לשון היתלה, לכן נראה לי שאדרבא דקמ"ל שאסור לאומר בשם אדם גדול דלא גמרו ממנו מטעם הנ"ל. וזה שאמר אם בקשת להיחנק כלומר אם תבקש לכנסה דברוך משום דאתה ירא שלא ישמעו לך היתלה באילן גדול בלשון בתמיה אם הרשות לומר בשם אדם גדול כדי שישמע לבריות דוודאי אסור לעשות כן.

סימן כג

שאלה ש"ט שכתב תנו חלק שדה לגיסי, ויש לו גיסו בעל אחות אשתו ובעל אחותו מי קדם?
תשובה! הנה גיסו מצינו על שלשה אופנים

(ה) בעל אחות אשתו (3) בעל אחותו (ג) אחי אשתו, וע"י בחולין י"ח ובסנהדרין כ"ו, מצד הסברא נראה לי שבכל אחותו קדם שהוא קרוב יותר מצד אחותו ומצינו ביבמות ס"ב ע"ב לעולם ישא אדם את בת אחותו שנאמר ומבשרך לא תתעלם הרי ראינו שבת אחותו שהיא מבשרו הרי בעלה גיסו זה קודם לנחלה לענין זה, או ש"ל שנתכוין לגיסו הקודם שהיה לו מתחלה, ואפשר שזה טמון המוטל בספק הוא ויחלקו.

סימן כד

שוכט"ס לכבוד ידידי הרב וכו' ר' יעקב גלאזער
ג"י, משנה לרב בק"ק שטראסבורג בעלזאס המדינה

על ששאל אדוני החילוק בין חשד למראות עין?
הנה מצינו חשד בכרכות ד' ג' א' שאין נכנסין לחורבה
מפני חשד שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם. ועוד מצינו
בשבת ד' כ"ג א' חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי גרות
נר לכל פתח משום חשדא שהרואה יהא סבור שהבית חלוק
והרי הוא של שני בני אדם ויאמרו האחד אינו מקיים מצות
נר. ועוד מצינו שם דמשום הכא אמרה תורה להניח פיאה
בסוף שדהו מפני החשד שלא יהיו עובדין ושכין אומרים
חבא מארה לאדם שלא הניח פאה בשדהו ולא ידעו שנתנה כבר
ובשבת ד' קמ"ו ב' מי שנשרו כליו בדרך במים מהלך בהן
ואינו חושש הגיע לחצר החיצונה שוטחן בחמה אבל לא
כנגד העם פירש שיחשדוהו שכבסן וע"ז אמר רב שם כל
מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים
אסור ונראה מזה שחשד ומראית עין חד ענינו הוא שהחשד
בא מפני מראית העין וזה דבר פשוט.

סימן כה

שאלה אם מותר להתיר נדר של דבר איסור
באופן דאם לא יתיר יעשה בלי התרה

תשובה! בירושלמי נדרים פ"ה ה' ד' חד בר נש
נדר דלא מרווחא אתא לגבי רבי יודן בר שלום אמר ליה
טמאי אישתבעת אמר ליה דלא מרווחא אמר ליה רבי יודן
וכן בר נש עביד דילמא בקביוסטיסא אמר ברוך שכחד
בתורה ובחכמים שאמרו צריך לפרוט את הנדר ע"כ ופי'
הק"ע דאי לא דפרטית לנדר התרתיהו לך ואין להתיר נדר
של דבר איסור אפילו איסור דרבנן. והנה דבר ידוע שחשק
השוחק בקוביא גדולה למעלה ראש מי שמורגל בזה ובטח
אם לא יתיר אותו יעבור בלי התרה ומ"מ חוינן שרבי יודן
לא רצה להתירו, וטוה הירושלמי קשה לי על הגהות מרדכי
בשבועות שכתב שצריך להתיר נדר השוחק טעם הנ"ל
ויוכל ג"כ לפרש הירושלמי שאמר ברוך וכו' שטוב הדבר
שאמרו צריך לפרוט את הנדר דפעמים ראוי להתיר נדר
באיסור דרבנן כדי שלא יבא לאיסור דאורייתא ומצינו כעין זה
בשבת שהותרה לעבור באיסור דרבנן כדי שלא יבא לאיסור
דאורייתא, ברם יש לחלוק טובא דאימתי אמרינן כן דוקא
אם יודע בבירור שיעבור על איסור דאורייתא אבל בענין
השחוק זה אינו דבר ברור שיעבר רק דאמרינן לפי שהיצר
הרע גדול בדבר זה מצד הסברא יעבור בלי התרה אבל
לאו דבר ברור הוא כמו בענין דשבת לכן ודאי אין להתיר
רק באופן שידוע לנו שיעבור או דראינו שעשה זאת בלי התרה,

שוכט"ם להרב ר' אברהם גרינעבוים נ"י מנערנבערג
על ששאל אדוני ישראל שנולד לו בן מנכריות ואביו עובר
על כל התורה אם מוטל על המוהל שהוא בטקום ב"ד
למול אותו?

תשובה! לדעתי מצוה ומוטל על המוהל שהוא תחת כ"ד למול אותו לכד בשבת כדמבואר ביו"ד רס"ו וזכות הוא לפני הקטן ולא גרע מיליד בית והוגד לי שנמצא בריו"ט אלגוי בכורות שאין דעתו בזה אנכי לא ראיתי ולא שמעתי בלתי היום שלום.

סימן כו

שאלה אם במעשה הדפוס יש קדושה כמו בכתיבה או לא?

תשובה! ביומא ל"ח א' בן קמצר לא רצה ללמד על מעשה הכתב רש"י פירש קושר ד' קולמוסין ב"ד אצבעותיו וכותב שם בן ד' אותיות כאחד. ובגמרא נוטל ד' קולמוסין בין אצבעותיו, וכולן מצאו תשובה לדבריהם בן קמצר לא מצאו תשובה לדבריו. והיד דוד הקשה איך יוכל לכתוב בכת אחת אות ה' שזה לא אפשר בשום אופן שצריך להפסיק באות ה' ותידין שהיה כותב אות ח' ומניח במקום ההפסק חתיכה נייר ואח"כ לקח החתיכה נייר ונשאר ה' אבל צריך עיון אם יש בזה קדושה לכתוב מתחלה אות ח'. ולכן נראה יותר לפרש שזה היה מעשה הדפוס, ועי' תוי"ט דהכוונה שב' שם הו"י בכת אחת ומעליותא הוא משום דהשם נתקדש כולו כאחד ובתשובת משאת בנימין סי' צ"ט הוכיח מזה דמעשה הדפוס עדיף מכתיבה. וע"כ צריך לומר דמעשה בן קמצר ענין המצאת הדפוס היתה משני פנים (ה) דלא יתכן בשום פנים לקחת ד' קולמוסין לכתוב בפעם אחת אותיות נפרדות (3) דלא יתכן ג"כ בשום אופן לכתוב אות ה' בפעם אחת ומה שמוכר רק ד' קולמוסין ולא יותר היינו דע"כ עיקר המעלה איננה רק לשם הקדוש שיהיה נכתב ונתקדש בפעם אחת ושם הקודש איננו רק בן ד' אותיות. והרמב"ם בפירוש המשניות ובן קמצר היה כותב בקולמוסים רבים בכת אחת. ועי' בקרבן העדה בירושלמי

וע"י ב"מ פ"ה ב' גדולים מעשה חייא דהוי צייד טביא וכ' ה' חויטשי תורה. ובט"ו ה' ספך תורה כתב דמעשה הדפוס יש בו קדושה כמו הכתיבה דמה חילוק אם העט כותב על וזנייר או האותיות כותבין שבמעשה הדפוס דוחקין האותיות על הנייר ומלאכת הכתיבה דוחקין העט על הנייר אבל מ"מ נראה לי שלענין קדושה מ"מ צריך כח גברא ובמעשה הדפוס על ידי כח גברא י"ל שאם עשה בקדושה ודאי יש בו קדושה כמו ע"י הכתיבה וראיה מאבני המקדש ע"י בסוטה מ"ח ב' ובט"ו ה' ס"ת.

ביומא ע"ה א' והנשיאים הביאו את אבני השהם תנא נשיאים ממש וכן הוא אומר נשיאים ורוח וגשם אין ע"כ. והקשה הח"א לישנא דקאמר נשיאים ממש למה מיקרי זה השם מלשון עבים טפי ממש דבכמה כתובים נאמר נשיאים ונשיא מלשון רב. ולי קשה עוד אם דאמר נשיאים ממש א"כ למה הביא ראיה וכן הוא אומר וכי דלא שייך להביא ראיה רק בדבר חדש ולא בדבר ממש, ולכן היה בדעתי שכך צריך להיות תנא חד אטר נשיאים ממש וחד אטר עננים וכן הוא אומר וכי ואח"כ מצאתי בס"ד גירסא זו בפסיקתא זוטרתי. ולפי גירסא זו הכל נכון וזה אמת, ולא שייך להקשות דהא אסוד ליהנות ממעשה ניסם אפילו למזבח. י"ל דלא שייך לוטר כן אלא בקרבנות דצריך מן המותר בפיק אבל לא בדבר דלא שייך לוטר מן המותר בפיק.

סימן כז

שאלה אם איסור עץ הדעת נוהג לדורות או לאדם לבד?
תשובה! ראיתי בתשבי גן עדן קראו חכמים מקום
תענוג הצדיקים וקבול שכרן גן עדן לפי שהגן אשר נטע
השם בעדן והניח בו אדם הראשון הוא המקום היותר נבחר

שבכל העולם בלי ספק לכך כנו התענוג ההוא גן עדן ויש שואלים מאחר שנודע שהמקום ההוא בארץ הנקרא עדן ונותן בו סמנים שהוא בעדן מקדם איך לא נמצא אדם שהיה שם וראה את המקום והגן ההוא התשובה כי אין ספק שהלכו שם רבים אבל כל באיה לא ישובו מפני רוב התענוג שנמצא שם מי הוא הסכל שיפרד משם אלא הכל נשארים שם ואולי המניעה היא מפני להט החרב המתהפכת שהיא עדין שם ואין מי שיוכל להכנס, ע"כ לשון התשבי ובתוס' סנהדרין ד' נ"ו ב' ד"ה לא ור"ל מה שנאמר לו בשר ועץ הדעת לא קחשיב לפי שלא היה נוהג לדורות ודוקא אדם הראשון קאמר וכו' יע"ש ובספר נשמת חיים לר' מנשה בן ישראל כתב כי ודאי אם נמצא היום הגן ההוא ודאי נאסר גם היום לאכול העץ הדעת. והדעת נותנת שאיסור זה אסור לעולם דאל"כ היה לנו התורה להתיר אח"כ כמו בבשר שלא יטעוהו. ואפשר שמטעם להט החרב שוב לא היה צריך לאסור הדבר שלא אפשר הוא אין צריך לאסור ולכן לא קחשיב.

סימן כח שאלה אם מצאו כתוב בתורה ובן דן חושים אם הספר תורה פסול או לא?

תשובה! איתא במ"ר בתורתו של ר' מאיר מצאו כחוב ובן דן חושים עכ"ל. משמע מזה אבל בתורתו של ר"י היה כתוב ובני דן חושים כמו שנמצא אצלנו ולמה נשתנה תורתו של ר"מ מתורתו של ר"י. ואיתא במ"ר בכללן של בני יעקב אתה מוציא שבעים ובפרטן לא היו אלא שבעים חסר אחד אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן למצרים והיא השליטה את המנין וי"א חושים בן דן השלים את המנין. והמת"כ אע"ג דחושים כבר מנה אותו הכתוב בין בני דן ועמו תמצא שהיו ס"ט נפשות וכאן משמע שהשלים למנין שבעים דאיכא למימר מאחר שיצא

מחויבים משפחה גדולה ועל שם זה נקרא חושים שהיו כחושים של קנה ע"כ היה נמנה שני פעמים פעם אחת מונה אותו הכתוב במנויין בני דן ופעם השני מונה אותו להשלים שבעים נפש ומה"ט כתיב ובני דן חושים לשון רבים משום שהוא נמנה שני פעמים כאילו היה לרן שני בנים והרא"ש כתב שדרך המקרא כשהוא מגיע לסכום עשירות הגם שנחסר אחד מונה הכתוב אותו כאילו הוא עשרה במילואו ואינו משגיח על חסרון האחד וזה תמצא בחמשים יום לספירה ובשבעים לבני יעקב ובמ' מלקות ומעטה אינו צריך לכתוב הכתוב ובני דן חושים לשון רבים. ובמכות ד' כ"ב פלוגתא כמה מלקין ל"ט ר"י אומר ארבעים ות"ק דר"י הוא ר"ט וכתב בספר נש"ר דבהא פליגי ר"ט ור"י דר"ט סובר בכ"ט שאתה תמצא איזה חשבון בתורה והוא אינו מכוון שנחסר אחד והכתוב מונה כאילו הוא במילואו דרך המקרא כך הוא שאינו משגיח על חסרון האחד ומונה במילואו ומה"ט ס"ל לר"ט שמלקין אותו רק ל"ט אע"ג דבקרא כתיב ארבעים יכנו משום שאינו מקפיד הכתוב על חסרון האחד ולדבריו ה"ה כל הנפש לבית יעקב שבעים וע"כ ס"ל לר"ט דלא צריך למכתב ובני דן לשון רבים וסגי אם נכתב וכן דן חושים, אבל ר"י פליגי וס"ל דבכל מקום שתמצא איזה חשבון בתורה דיקדקה התורה שיהיה החשבון מכוון דוקא ומה"ט ס"ל שמלקין אותו ארבעים כמו שכתוב בתורה ולדבריו צ"ל דמ"ה כתבה התורה ובני דן לשון רבים כאילו היה לו שני בנים יע"ש. ולפי דברי הנש"ר סבר ר"י שצריך למנות חמשים יום ולא מצינו שר"י סבר כן. ולדבריו הנ"ל דקי"ל כר"ט במלקות ובספירה ה"ה בתורתו של ר"ט דמצאו כתוב וכן דן א"כ לכל הפחות אין לפסול טכח זה אם מצא בספר תורה כתוב וכן דן.

ועוד דברים הרבה מצינו שנשתנה בתורתו של ר"מ ועי'
בנ"ל על כתנות עור וצ"ע לכל הני השינוים

סימן כט שאלה אם מותר לאדם לנשק את אביו לאחר מיתה?

תשובה! דבר זה נמצא מפורש בתורה כראשית נ'
ויפל יוסף על פני אביו ויבך עליו וישק לו. ברם ראיתי
באור החיים פ"ו לו נשק אבל אין נכון לעשות כן למת אחר
כי המת גדוש בטומאה וטומאתו בוקעת ועולה עד לרקיע
ותפגם הנפש הנושקת אלא לו ליעקב כי חי. הוא אלא
דורמיטא קראתו כי ישן ונרדם עכ"ל. ואנו אין לנו עסק
בנסתרות בכל זאת ראוי לסמוך על דברי הקדוש האור
החיים שכל דבריו אמת ונכון ובפרט שהוא מדייק זאת
מיותר לשון לו דהיה צריך לכתוב ויבך עליו וישק תו לא
מדכתב לו לו ליעקב אבל למת אחר אין לעשות כן.

לשון והיה ערכך כפול יש לפרש אם אמר הריני מקבל
עלי ליתן ערך זכר ולא פירש מנין השנים צריך ליתן ערך
גדול והיינו דכתיב והי' ערכך הזכר כשיאמר זכר סתם הערך
לבן עשרים שנה ומעלה וממילא ידעינין ה"ה אם אמר
ערך נקבה עלי צריך ליתן הערך הגדול שבנקבה וקמ"ל
קרא דאפילו אם הוא אמר שהיה בדעתו על ערך קטן
היי' לי' דברים שבלב וצריך ליתן ערך גדול עכ"ל הפנים
יפות ובמחכ"ת נעלם ממנו גמרא מפורשת בערכין ד' ד' א'
האומר ערך סתום עלי נותן כפחות שבערכין וכמה פחות
שבערכין שלשת שקלים ואימא חמשים תפשתה מרובה לא
תפשתה תפשתה מועט תפשתה זכו וכן פסק הרמב"ם.

B
133.

Gewul Menasche

Enthält belehrende Aussprüche uuserer alten Weisen,

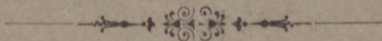
Aus einer alten Handschrift in Oxford copiert, und mit Quellenangaben und Anmerkungen versehen, nebst einem Anhange enthaltend Responsen „LIBNE MENASCHE“.

v o n

MENASCHE GROSSBERG

(auch Grinberg genannt aus Trestuna)

Verfasser mehrerer Werke.

Frankfurt a. M.

Buchdruckerei von M. Slobotzky,

1899.